

Tiina Neste ja Janniina Ämmälä

Lapsi vanhempien eron keskellä

Eroperheiden huomioiminen ja tukeminen Seinäjoen kaupungin päiväkodeis-
sa

Opinnäytetyö

Syksy 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Tiina Neste ja Janniina Ämmälä

Työn nimi: Lapsi vanhempien eron keskellä: Eroperheiden huomioiminen ja tukeminen Seinäjoen kaupungin päiväkodeissa

Ohjaaja: Arja Hemminki

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 82

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten eroperheitä huomioidaan ja tuetaan päiväkodeissa. Teoriaosuutemme pohjautuu avo- ja avioerojen näkyvyyteen Suomessa sekä eron tuomiin vaikutuksiin niin lapsen, perheen kuin päiväkodin näkökulmasta. Tutkimuksemme toteutettiin yhteistyössä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa.

Käytimme tutkimuksessamme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Keräsimme aineistomme haastattelemalla kuuden Seinäjoen kaupungin päiväkodin työntekijöitä. Tutkimuksemme teemoiksi valikoituivat erojen näkyvyys päiväkodeissa, eroperheen ja erityisesti lapsen huomioiminen ja tukeminen sekä huomioimisen ja tukemisen kehittäminen. Tutkimuskysymyksemme olivat: Miten vanhempien ero näkyy päiväkodissa? Miten eroperhettä tuetaan päiväkodissa? Miten eroperheiden tukemista voisi kehittää?

Tutkimuksessamme ilmeni, että eroperheet ovat yleistyneet ja erot näkyvät erityisesti lapsen käytöksessä. Lasten lisäksi vanhempien hankaluudet ja kommunikointivaikeudet esiintyvät päiväkodeissa erojen seurauksena. Nykyään tavallista ovat myös uusperheet ja vuoroasuminen. Eroperheiden lasten tukeminen tapahtuu päiväkodeissa esimerkiksi rutiinien, kirjallisuuden, sadutuksen ja tunnekasvatuksen avulla. Vanhempia tuetaan kuuntelemalla, keskustelemalla ja tarvittaessa ohjaamalla eteenpäin. Kehittämiskohteiksi nousivat lapsen tukemisen lisääminen, lisätiedon saaminen esimerkiksi koulutuksista, yhtenäiset käytännöt erotilanteiden käsittelyssä sekä vanhempien kannustaminen avoimuuteen.

Avainsanat: avo- ja avioero, varhaiskasvatus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Authors: Tiina Neste and Janniina Ämmälä

Title of thesis: Children in the middle of their parents' divorce: Attention and Support for Divorced Families in Day Care in Seinäjoki

Supervisor: Arja Hemminki

Year: 2016

Number of pages: 82

Number of appendices: 2

The purpose of the thesis is to find out how divorced families are noticed and supported in day care. Our theory part is based on separation and divorce visibility in Finland and how the effects of divorce are seen from the perspective of children, families and day care. Our research was carried out in co-operation with early childhood education in the city of Seinäjoki.

This thesis was carried out as a qualitative research. The material was collected by interviewing six day-care employers in Seinäjoki. Our research themes were how divorce is made visible in day care, how divorced families, and especially children, are taken into account and supported, as well as how to improve this support. The research questions were: How is parents' brake-up seen in day care? How can we support divorced family? How can we develop the support?

Our research results indicate that divorced families have become more common and they are seen in child behaviour. Apart from children, the parents' difficulties and communication problems are visible in day care as a result of divorce. Today reconstituted families and shared residence are common. In day care supporting divorced family's children happens for example in daily routines, through literature, story crafting and emotional education. Supporting parents happens by listening, talking and if necessary guiding them forward. As development areas there came up increasing the support for children, more information on education, consistency in divorce process and encouraging parents to openness.

Keywords: separation and divorce, early childhood

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 AVO- JA AVIOERO SUOMESSA	8
2.1 Avo- ja avioerojen yleisyys ja syyt Suomessa.....	8
2.2 Avo- ja avioliiton purkaminen.....	10
2.2.1 Eroprosessi kriisinä.....	11
2.2.2 Lapsen asema erossa.....	12
3 LAPSI JA VANHEMPIEN ERO	16
3.1 Eron vaikutus lapseen.....	16
3.2 Vaikuttaako ero lapsen kiintymyssuhteeseen?.....	19
3.3 Hyvä ero lapsen kannalta.....	21
3.4 Erosta kertominen lapselle.....	24
4 ERILAISIA PERHEITÄ	26
4.1 Perheen määrittely.....	26
4.2 Uusperhe perheenä.....	27
4.3 Yksinhuoltajaperhe sekä totaaliyksinhuoltajat.....	29
5 EROPERHEEN KOHTAAMINEN PÄIVÄKODISSA	31
5.1 Varhaiskasvatuksen tarkoitus pääpiirteittäin.....	32
5.2 Kasvatuskumppanuus päiväkodissa.....	33
5.3 Omahoitajuus ja pienryhmätoiminta lapsen tukena.....	34
5.4 Menetelmiä eron käsittelyyn lapsen kanssa.....	35
6 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS	40
6.1 Tutkimuksen tausta ja tutkimusprosessi.....	40
6.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet.....	41
6.3 Laadullinen tutkimus ja aineistonkeruu.....	42
6.4 Tutkimuksen analysointi.....	44
6.5 Eettisyys ja luotettavuus.....	45

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	48
7.1 Eroperheiden yleisyys päiväkodeissa	48
7.2 Eroperheen lapsi päiväkodissa	51
7.3 Kasvatuskumppanuus vanhempien erotessa	55
7.4 Eroperheiden huomioimisen ja tukemisen kehittäminen.....	59
7.5 Tutkimustulosten yhteenveto	63
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	65
8.1 Vanhempien eron näkyvyys päiväkodissa	65
8.2 Eroperheiden huomioiminen ja tukeminen päiväkodissa	66
8.3 Eroperheiden tukemisen kehittäminen.....	69
9 POHDINTA.....	71
LÄHTEET	73
LIITTEET	82

1 JOHDANTO

Kiinnostus eroperheiden huomioimiseen ja tukemiseen päiväkodissa sai alkunsa sektoriopintojen aikana. Janniina kirjoitti ammatillisen esseen liittyen eroperheiden lapsiin. Tiina kiinnostui aiheesta opponoidessaan Janniinan työtä. Ajatus parin kanssa tehtävästä opinnäytetyöstä syntyi vasta opinnäytetyön orientoinnin yhteydessä. Olimme molemmat kohdanneet eroperheitä työskennellessämme päiväkodeissa, ja koska molemmat tavoittelivat varhaiskasvatuspisteitä, oli luontevaa tarkastella aihetta varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Siitä lähti ajatus haastatella varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja saada selville heidän kokemuksiaan eroperheistä.

Nykypäivänä lapsiperheiden erot ovat hyvin tavallisia Suomessa. Yhä useamman lapsen vanhemmat eroavat lapsen ollessa alle kouluikäinen. (Koskela 2009, 3.) Suunnilleen joka toinen avioliitto päättyy eroon, joten siitä voi päätellä, että eroperheen lapsia on paljon, kun päälle lasketaan vielä avoeroperheen lapset (Mäkijärvi 2014, 9). Tilastotietojen lisäksi oma kokemuksemme erojen yleisyydestä vahvisti aiheen ajankohtaisuutta. Tämä innosti meidät tutkimaan kyseistä aihetta.

Oli lapsi minkä ikäinen tahansa, vanhempien ero vaikuttaa häneen aina. Jokainen lapsi reagoi eroon omalla tavallaan. Siihen miten lapsi reagoi, vaikuttaa moni asia. Siihen vaikuttaa esimerkiksi temperamentti, perheen tilanne, aiemmat kokemukset ja läheisten aikuisten tuki. Jos ero tulee lapselle yllätyksenä, vaikuttaa sekin lapsen reagointiin. (Vanhempien ero, [viitattu 15.10.2016].) Mäkijärvi (2014, 9) on samaa mieltä siitä, että vanhempien ero koskettaa lasta aina. Mielestämme on siis tärkeää panostaa eroperheen lasten huomioimiseen ja tukemiseen.

Essi Kajala ja Mervi Tikkala ovat tutkineet lasten vanhempien avo- ja avioeroja päiväkotien arjessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää avo- ja avioerojen näkyvyyttä Seinäjoen kaupungin päiväkodeissa ja miten henkilökunta menettelee eroperheiden kanssa. Keskeisiä tutkimustuloksia ovat eroperheiden yleisyys, eroperheiden avuntarve sekä moniammatillisen yhteistyön tarve. Tuloksista ilmeni,

että eroperheiden auttaminen ei kuulu varhaiskasvatuksen työntekijöiden työtehtäviin. (Kajala & Tikkala 2011, 2, 7.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää kuinka eroperheet näkyvät Seinäjoen kaupungin päiväkodeissa. Meitä kiinnostaa erityisesti onko muutosta näkyvissä Kajalan ja Tikkanen opinnäytetyöhön verrattuna. Tavoitteena on selvittää miten eroperheitä huomioidaan ja tuetaan päiväkodissa. Keskitymme pääasiassa lasten kanssa tehtävään työhön ja sivuamme koko perheen tukemista. Kajalan ja Tikkanen työssä keskityttiin moniammatillisen työn kehittämiseen, meitä sen sijaan kiinnostaa yksittäisen päiväkodin sekä koko varhaiskasvatuksen kehittäminen asian suhteen.

Aloitamme opinnäytetyömme teoriaosuudella. Kun puhumme opinnäytetyössämme erosta, tarkoitamme sillä vanhempien eroa sekä parisuhteen päättymistä. Ensimmäiseksi käsittelemme avo- ja avioeroa Suomessa, missä kiinnitämme huomiomme erojen yleisyyteen sekä itse eroprosessiin. Seuraavaksi tarkastelemme vanhempien eron vaikutuksia lapseen ja millainen on hyvä ero lapsen kannalta. Teoriaosa jatkuu erilaisten perheiden määrittelyllä. Viimeisenä kerromme päiväkodin roolista eroperheen huomioimiseen ja tukemiseen. Teoriaosuuden jälkeisessä tutkimusosuudessa käymme läpi tutkimuksen taustan ja toteutuksen. Tämän jälkeen esitämme tutkimuksen tulokset. Sovitamme niitä yhteen teorian kanssa seuraavassa johtopäätökset -luvussa.

2 AVO- JA AVIOERO SUOMESSA

Tilastollisesti katsottuna ero parisuhteesta on täysin normaalia. Suomi on tilastollisesti maailman kärkimaita erojen lukumäärässä. Avioliittojen yleisyydestä puhutaan paljon, mutta yhä enemmän maassamme tapahtuu avoeroja. Yhteiskunnassamme katsotaan olevan tekijöitä, jotka aiheuttavat stressiä parisuhteisiin. Suuret eroluvut saattavat pohjautua myös siitä, ettei perheillä oli riittävästi tukea selviytymiseen yhtenäisenä vuodesta toiseen. (Kiianmaa 2008, 19–20.)

Tässä luvussa käsittelemme erojen yleisyyttä ja eroon johtaneita syitä. Tarkastelemme myös eroprosessin eri vaiheita ja keskitymme kertomaan erosta kriisinä. Ero koskettaa lähes aina muitakin osapuolia kuin eroavaa pariskuntaa. Tämän vuoksi haluamme käsitellä hyvän eron piirteitä. Hyvä ero kuormittaa mahdollisimman vähän sekä eroavaa pariskuntaa, että heidän mahdollisia lapsiaan.

2.1 Avo- ja avioerojen yleisyys ja syyt Suomessa

Avioliittoja solmitaan vuosittain noin 24 000 ja puolestaan avioeroihin päätyvä vuosittain noin 14 000 avioliittoa. Eroon päätyneet liitot ovat 2000-luvulla kestäneet noin 12 vuotta ja 2005 – luvulla 11 vuotta. Tästä voidaan päätellä, että liitot kestävät aina vain vähemmän aikaa. (Rauhala 2014, 19.)

Avoliittoja on nykyään joka viides parisuhde runsaasta 1,2 miljoonasta parisuhteesta. Avoeroista ei ole tarkkaa tilastotietoa, mutta joitakin tietoja on saatavilla. Saatavien tietojen pohjalta on todettu, että avoliitot hajoavat todennäköisemmin kuin avioliitot. Tilastojen mukaan avo- tai avioeron kokee vuosittain noin 25 000-30 000 alaikäistä lasta. (Litmala 2002, 6, 16.)

Avioerojen määrä väheni hieman vuonna 2014, kun edellisenä vuonna puolestaan lisääntyi. Vuonna 2014 avioliittoja päättyi eroon 13 682, joka on 84 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Pienistä muutoksista huolimatta eronneisuus on pysynyt

samoissa luvuissa jo yli 20 vuotta. Myös iän mukaiset muutokset ovat olleet lähes samankaltaisia viime vuosina. Erotessaan ensimmäisestä avioliitosta naiset olivat keski-ikäitään 39,9 vuoden ikäisiä ja miehet puolestaan olivat 42,3 – vuotiaita. (Tilastokeskus 2015.)

Avomaan (2008, 11) mukaan avioerot ovat lisääntyneet suuresti Suomessa. Katsotaan, että tähän ovat jollain tapaa vaikuttaneet kaupungistuminen, asenteiden muutos sekä naisen aseman paraneminen. Uusimaa on erotilastojen kärkimaa-kunta, kun puolestaan Pohjanmaalla ja erityisesti ruotsinkielisillä alueilla erot ovat harvinaisempia. Vaikka jossain paikoissa erotaan harvemmin, se ei tarkoita, että avioliitot olisivat onnellisempia siellä.

Sekä Avomaa (2008, 12) että Kiianmaa (2008, 20) katsovat avioerojen liittyvän myös siihen, että avioliittoon kohdistuneet odotukset ovat muuttuneet. Ennen avio-liitosta haettiin lähinnä taloudellista turvaa, mutta nykyään arvostetaan emotionaa-lista puolta ja ikuista rakkautta. Tämä tekee suhteesta hyvin haavoittuvan, sillä suhteen odotukset ovat todella suuret ja näin ollen pettymysten riski kasvaa. Tämä puolestaan johtaa siihen, että erot eivät ole ainakaan vähentymässä, sillä erityi-sesti nuoret odottavat tulevilta suhteilta jatkuvasti enemmän ja enemmän. On kui-tenkin fakta, että jokaisessa avioliitossa tai parisuhteessa vastaan tulee arki, joka saattaa tuottaa pettymyksiä. Eron riskiä lisäävinä tekijöinä pidetään työttömyyttä, alhaista koulutusta, nuorena avioitumista sekä avioliiton ulkopuolisia seksisuhteita.

Eroon johtaneita syitä on saman verran kuin itse eroja. Katsotaan, että ihminen haluaa kokea voimakkaasti asioita, saada turvaa sekä lisääntyä. Tarpeiden täyt-tämiseen osuu sopiva henkilö joko tietoisesti tai tiedostamatta. Kun elämä etenee, ihmisen tarpeisiin tulee muutoksia, eikä sama henkilö välttämättä vastaakaan uu-siin tarpeisiin. (Muuraiskangas 2013, 17.)

Vaikka avioerot ovat yleistyneet ja ajatellaan, että ilmiö kuuluu tähän aikaan, niin avioeroja uskotaan olevan yhtä kauan kuin avioliittojakin. Melkein kaikissa kulttuu-reissa on avioeroja. Syynä länsimaissa yleistyneisiin avioeroihin katsotaan esi-merkiksi olevan suuret kulttuuriset muutokset. (Rauhala 2014, 19.)

Hemminki (2010, 16–18) mainitsee väitöskirjassaan useita avioerojen syitä. Hän mainitsee Jouko Kiisken vuonna 2009 tehdyn väitöskirjan, jossa on tutkittu erityisesti 1990-luvun laman aikaisia avioeroja. Silloin avioeron syitä ovat olleet vaikeus pyytää apua vaikeisiin tilanteisiin, taloudelliset ongelmat, alkoholismi, väkivalta, masennus, puhumattomuus, ahdistuneisuus sekä seksielämän loppuminen. Väitöskirjassa kerrotaan Kaarina Määtän 2002-luvun tutkimuksesta, jossa on mainittu avioeron syyksi uskottomuus, mielenterveysongelmat ja alkoholismi. Hemminki kertoo myös Marika Jalovaaran 2007-luvun väitöskirjasta, jonka mukaan hyväosaiset korkeasti koulutetut ja varakkaat suomalaiset eroavat toisia harvemmin. Hän kirjoittaa lisäksi avioerojen riskitekijöistä. Riskejä avioeroon ovat muun muassa eläminen pääkaupunkiseudulla, jommankumman työttömyys, huono taloudellinen tilanne sekä vuokra-asunnossa asuminen. Toisen puolison selvästi korkeampi ikä sekä vaimon korkeammat tulot ovat riskitekijöitä. Näiden lisäksi myös nuorena solmitut avioliitot, persoonien yhteensopimattomuus sekä kommunikaation puute lisäävät avioeroriskiä. Puolestaan ehkäisevänä tai ainakin siirtävänä tekijänä pidetään yhteisiä lapsia. Sussman (2012, 161) lisää, että eron syynä voivat olla myös ikäkriisit, vanhemmuuteen liittyvä stressi sekä emotionaalinen tai fyysinen hyväksikäyttö.

2.2 Avo- ja avioliiton purkaminen

Avoliiton purkamiseen ei tarvita viranomaistoimia, vaan siihen riittää avopuolisoiden keskinäinen sopimus. Avoerossa on kuitenkin huomioitava mahdolliset lapset, joiden asiat tulee järjestää samoin kuin avioerossakin lapsen edun ja lapsenhuoltolain mukaisesti. Avioeron hakemiseen puolestaan tarvitaan viranomaisia ja se tapahtuu kaksivaiheisena prosessina. Ensin avioerohakemus toimitetaan kotikunnan käräjäoikeuteen. Kun hakemus on toimitettu, alkaa puolen vuoden harkinta-aika, mikäli pariskunnat ovat jättäneet hakemuksen yhdessä. Jos toinen puolisoista on jättänyt hakemuksen yksin, alkaa harkinta-aika vasta, kun toinen puolisoista on saanut tiedon hakemuksesta. (Vanhemman opas 2013, 6.)

Käräjäoikeus ilmoittaa, kun harkinta-aika on alkanut sekä antaa tiedon miten on toimittava, mikäli lopullinen avioero halutaan. Avioero on mahdollinen myös ilman harkinta-aikaa, jos pariskunta on keskeytyksettä asunut erillään viimeiset kaksi vuotta. Tämä tulee kuitenkin osoittaa esimerkiksi väestörekisteriotteella. (Avioliittolaki, [viitattu 17.2.2016].)

Harkinta-ajan tarkoituksena on antaa aikaa sopeutua tulevaan tilanteeseen sekä hoitaa mahdollisia käytännön järjestelyitä. Tänä aikana on mahdollisuus pohtia eropäätöstä ja sen tukena voi käyttää apuna perheasioiden sovittelua. Ero voidaan jättää hakematta, jos harkinta-ajan aikana tullaan toisiin aatoksiin. Jos harkinta-ajan jälkeen halutaan vielä lopullista eroa, voidaan sitä hakea käräjäoikeudelta määräaikaan mennessä. Mikäli eroa ei haeta määräaikaan mennessä, erohakemus raukeaa. (Vanhemman opas 2013, 6.)

2.2.1 Eroprosessi kriisinä

Jokainen ihminen kokee elämänsä aikana kriisejä. Kriisi on äkillinen muutos tai ratkaiseva käänne ihmisen elämässä. Ihmiset kokevat kriisit eri tavoin oman persoonallisuuden, taustan, kokemusten ja selviytymistaitojen mukaan. Usein ensimmäinen isompi kriisi lapsen tai aikuisen elämässä on ero. (Koskela 2009, 14.) Kriisi on aina kova paikka ihmiselle, mutta positiivista on, että sen avulla voidaan kasvaa ja kehittyä. Tämän vuoksi ei ole merkityksetöntä, miten kriisi kohdataan. Kun kriisin kohtaa, oppii paremmin tuntemaan itsensä, omat mahdollisuutensa sekä rajansa. Kohtaaminen vaatii kuitenkin riittävää turvallisuuden tunnetta, uskallusta sekä rohkeutta käsitellä tapahtunutta. (Pettilä & Yli-Marttila 1999, 21.)

Sekä Poijula (2016, 29) että Suomen mielenterveysseura ry:n julkaisussa (2009) ollaan sitä mieltä, että suurin osa kriisin kohdanneista käy läpi hyvin samanlaisia vaiheita. Vaiheet eivät aina erotu toisistaan selvästi ja joskus kriisin kokija saattaa palata jo koettuihin vaiheisiin. Koska niin moni on kokenut kriisit samoin tavoin, uskalletaan puhua kriisien neljästä eri vaiheesta. Poijula (2016, 29) on kuitenkin eri mieltä siitä, että kriisin eteneminen menisi aina vaiheittain, ainoastaan shokki ja

reagointivaiheet muodostavat yhdessä kriisin alun ja sen jälkeen muut vaiheet etenevät päällekkäin.

Suomen mielenterveysseura ry:n (2009) nettisivuilla kriisin eteneminen kuvataan kuitenkin selkeämmin. Shokkivaihe alkaa yleensä heti kriisiin johtaneen tilanteen jälkeen ja se voi kestää joko pienen hetken tai muutamia vuorokausia. Shokkivaiheessa ei kyetä vielä ymmärtämään tapahtumaa ja se saatetaan myös kieltää. Reaktiovaihe kestää puolestaan viikoista muutamaan kuukauteen. Tässä vaiheessa ihminen kohtaa todellisuuden ja pyrkii muodostamaan käsitystä tapahtuneesta. Käsittelyvaiheen aikana käydään läpi tapahtunutta ja aletaan hyväksyä muutokset muutamien kuukausien tai vuoden aikana. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa kriisi alkaa muodostua elämän osaksi. Kriisin alkamisesta on kulunut tässä vaiheessa yleensä vuosi tai kaksi. Kun tapahtuma on hyväksytty, on mahdollista alkaa sopeutua uuteen muuttuneeseen elämään.

2.2.2 Lapsen asema erossa

Kun avioerossa on mukana lapsia, vanhempien on sovittava heidän huollostaan eli siitä kumman luona lapsi on kirjoilla, miten kustannukset jaetaan ja milloin lapsi näkee toista vanhempaansa. Huoltomuotoja ovat yhteishuolto, yksinhuolto ja oheishuolto. (Koskela 2009, 26.) Mikäli perheessä on useampia lapsia, etsitään lapsen etua edistävä ratkaisu jokaiselle lapselle erikseen. Kaikista näistä asioista tehdään kirjallinen sopimus, jonka tekemisessä lapsen asuinkunnan lastenvalvoja on apuna. Useimmat vanhemmista pyytävät lastenvalvojaa vahvistamaan sopimuksen. Vahvistaminen ei ole pakollista. (Vanhemman opas 2013, 10.)

90 prosenttia eropareista pystyy sopimaan lastensa huoltajuusasioista sovussa. Yleensä päädytään yhteishuoltoon, jossa äiti on lähihuoltaja ja isällä on lasten taapamisoikeus. Lähes aina lapset asuvat äidin luona. Kun vanhemmat ovat yhteishuoltajia, he päättävät yhdessä lapsen nimestä, asuinpaikasta, uskontokunnasta, koulutuksesta, terveydenhuollosta sekä lapsen omaisuuden käytöstä. Useimmiten on lapsen edun mukaista, että vanhemmilla on yhteishuoltajuus. (Avomaa 2008, 83, 93.)

Kun vanhemmat päättävät lapsen asumisesta, yksi vaihtoehto on vuoroasuminen. Se tarkoittaa sitä, että lapsi viettää yhtä paljon aikaa kummankin vanhemman luona. Monet päätyvät tähän vaihtoehtoon, koska silloin molemmilla vanhemmilla on yhtä paljon yhteistä aikaa lapsensa kanssa ja molemmat pystyvät osallistumaan lapsen kasvatukseen tasavertaisesti. Vuoroasumisen onnistuminen vaatii vanhemmilta hyvää yhteistyötä ja avointa kommunikointia sekä joustavuutta. (Mäkijärvi 2014, 73.) Hyvän yhteistyön lisäksi vanhempien olisi asuttava riittävän lähellä, että lapsen elinpiiri pysyisi koko ajan samana (Aaltonen ym. 2007, 24).

THL:n tilastoraportin mukaan vuonna 2014 vuoroasumiseen liittyviä sopimuksia tehtiin 2499 lapselle. Vuoroasuminen on yleistymässä, sillä vastaava luku oli vuonna 2008 vain 591. (Forss & Säkkinen 2014, 3, 18.) Linnavuori (2007, 29) kuitenkin muistuttaa, että lapsella on tilastollisesti vain yksi koti, joten tarkkaa lukumäärää vuoroasuvista lapsista ei ole.

Monet asiantuntijat suhtautuvat kielteisesti lasten vuoroasumiseen (Linnavuori 2007, 13). Pienen lapsen voi olla vaikea sopeutua vaihteluun. Useimmat psykologit ovat sitä mieltä, että vuoroasumista ei voi suositella alle neljävuotiaalle lapselle. (Varmavuori 2012.) Aaltonen ym. (2007, 15) on samaa mieltä edellä mainittujen psykologien kanssa, sillä hän kirjoittaa, että vuoroasumista ei suositella, jos lapsi on alle kolmevuotias. Kun lapsi on vielä pieni, perusturvallisuuden ja kiintymyssuhteen kehittymisen takia, on tärkeää, ettei lähihoitaja vaihdu jatkuvasti.

Linnavuori (2007, 157–158) kertoo tutkineensa lasten kokemuksia vuoroasumisesta haastatteleamalla 20 vuoroasuvaa lasta. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vuoroasuminen ei välttämättä ole lapselle niin hankala asia kuin kuvitellaan. 93 prosenttia lapsista piti vuoroasumista parhaana vaihtoehtona vanhempien eron jälkeen. Fyysiset olosuhteet, lapsen läheiset ihmissuhteet, lapsen käsitys kodista ja perheestä sekä lapsen asema sosiaalisena toimijana vaikuttavat siihen, miten lapsi kokee vuoroasumisen.

Yksinhuolto tarkoittaa sitä, että vain toisella vanhemmalla on lapsen huoltajuus ja toinen vanhempi menettää oikeuden päätösten tekoon lapsen asioissa. Vaikka toisella vanhemmalla ei olisi huoltajuutta, hän on silti elatusvelvollinen. On huomi-

oitava myös se, että tapaamisoikeus ei ole yhteydessä huoltajuuteen. (Yhteishuolto ja yksinhuolto, [viitattu 18.2.2016].) Yksinhuoltajuuteen päädytään usein siksi, että vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen huoltajuuteen liittyvissä asioissa ja yhteishuoltajuuden katsotaan vaikuttavan haitallisesti lapseen. (Lapsen asema avio- tai avoerossa, [viitattu 28.2.2016].)

Oheishuollossa lapsella on varsinaisten huoltajien lisäksi muitakin huoltajia. Esimerkiksi uusperheissä uusi äiti tai isä voidaan tuomioistuimessa määrätä huoltajaksi. Tällä tavalla vahvistetaan lapselle tärkeiden ja todellisten aikuisten asemaa huoltajina. Oheishuoltajalla on samat oikeudet kuin huoltajallakin, mutta tämä ei saa missään tapauksessa syrjäyttää lapsen oikeaa huoltajaa. Oheishuoltajalla ei ole elatusvelvollisuutta, eikä muitakaan juridisia velvollisuuksia. (Koskela 2009, 27.)

Avomaa (2008, 88) huomauttaa, että vaikka vanhemmat olisivat yhtä mieltä yhteishuoltajuudesta, saattaa siltikin ilmetä erilaisia ongelmia. Joissakin tapauksissa lähihuoltaja, useimmiten äiti, yrittää estää toista vanhempaa näkemästä lasta. Joskus taas etävanhempi ei palauta lasta takaisin niin kuin on sovittu. Häkkänen-Nyholm (2010) määrittelee tämän vieraannuttamiseksi. Vieraannuttamisessa vanhempi hankaloittaa erotilanteen aikana omalla käyttäytymisellään lapsen suhdetta toiseen vanhempaansa ja lopulta tämä johtaa välien katkeamiseen kokonaan.

Sinkkosen (2011, 177) mukaan lievempää vieraannuttamista on esimerkiksi se, kun lapsen yhteydenpidosta toiseen vanhempaan ei huolehdita eikä sitä pidetä yllä vaan se unohdetaan. Pahimmillaan vieraannuttaminen näkyy selvänä kielteisytenä toista vanhempaa kohtaan ja lapsen täytyy yksin huolehtia siitä, että yhteys toiseen vanhempaan säilyy. Tällaisissa tapauksissa voidaan käynnistää täytännönpanosovittelu (Avomaa 2008, 88). Mahkonen (2005, 149) lisää, että joskus ongelmia saattaa tulla siinä kohtaa kun toinen vanhemmista löytää uuden kumppanin. Mustasukkaisuutta saatetaan yrittää kostaa lapsen avulla.

Mikäli lapsi on täyttänyt 12 vuotta, häntä on kuultava kaikissa lasta koskevissa virallisissa asioissa. Avioeron kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että nuori saa kertoa, kumman vanhemman luona hän haluaa mieluummin asua. (Oikeudet iän mukaan,

[viitattu 20.10.2016].) Yk:n lapsen oikeuksiin liittyvän yleissopimuksen 3 artiklassa kerrotaan, että jokaisessa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka liittyvät lapsiin, on huomioitava ensisijaisesti lapsen etu. Näiden lisäksi lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta annetussa laissa painotetaan lapsen edun huomioimista. (Valjakka 2002, 55–56.) Avioliittolaki edellyttää myös perheen rikkoutuessa lapsen oikeuksia ja etua. Lastensuojelulaki puolestaan painottaa lapsen kuulemista ja huomioimaan lapsen tarpeet. (Kiianmaa 2008, 92.)

Perheasioiden sovittelu on lakisääteinen, maksuton ja kunnan järjestämä sosiaalipalvelu. Siinä koulutetut ammattilaiset auttavat vanhempia löytämään ratkaisuja perheen ongelmiin. (Vanhemman opas 2013, 16–17.) Sen tavoitteena on turvata lapsen asema eron keskellä sekä saada vanhemmat harkitsemaan ja työstämään asioita yhdessä. Lapsi voi olla mukana sovittelussa, mikäli vanhemmat niin toivovat ja jos se on lapsen edun mukaista. Jos sopimus vanhempien välille syntyy, sovittelija voi auttaa vanhempia sopimusta tehdessä. Tämän jälkeen sovittelija ohjaa vanhemmat lastenvalvojan luo, jotta sopimus voidaan vahvistaa. (Perheasiainsovittelu, [viitattu 29.2.2016].) Mikäli vanhemmat eivät tämän avulla pääse yhteisymmärrykseen lasten huoltajuudesta, voivat he hakea ratkaisua käräjäoikeudesta. Oikeudenkäynnit ovat kuitenkin erittäin kalliita ja tällainen pitkä prosessi saattaa olla lapselle erittäin tuhoisa. Tämän vuoksi on kannattavaa käydä kaikki mahdolliset vaihtoehdot läpi ennen kuin ryhtyy viemään asiaa oikeuteen. (Vanhemman opas 2013, 16–17.)

3 LAPSI JA VANHEMPIEN ERO

Vanhempien ero koskettaa lasta aina. (Mäkijärvi 2014, 9). Siihen, miten lapsi reagoi, vaikuttaa moni asia, joita ovat esimerkiksi lapsen ikä, sukupuoli ja hänen suhteensa vanhempiin (Chrenkova 2012, 60). Myös temperamentti ja aiemmat kokemukset vaikuttavat reagoimiseen. (Vanhempien ero, [viitattu 15.10.2016]).

Tässä luvussa tarkastelemme sitä, miten ero vaikuttaa lapseen ja millä tavalla hän voi siihen reagoida. Erilaisia tapoja reagoida eroon on varmasti yhtä monta kuin on lastakin, mutta kerromme niistä yleisimpiä. Käsittelemme myös sitä, miten ero vaikuttaa lapsen kiintymyssuhteeseen, koska varsinkin pienelle lapselle pysyvät ihmissuhteet ovat tärkeitä kehityksen kannalta. Lopuksi käsittelemme vielä millainen olisi hyvä ero lapsen kannalta ja miten kertoa lapselle erosta.

3.1 Eron vaikutus lapseen

Mäkijärvi (2014, 25) korostaa, että lapset ovat yksilöitä eron kokemisessa. Cacciatore ym. (2005, 22) vahvistaa tämän. Jokainen lapsi kokee vanhempien eron omalla tavallaan. Vanhemmat eivät voi mitenkään ennustaa, miten heidän lapsensa reagoi, kun heille kerrotaan erosta. Sinkkosen (2005, 127) mukaan temperamentti vaikuttaa siihen, miten lapsi reagoi eroon ja kuinka nopeasti hän siitä selviää. Temperamenttiltaan haasteelliset lapset oireilevat eron takia enemmän ja toipuvat siitä hitaammin. Sukupuolellakin on vaikutus siihen, miten lapsi reagoi. Tytöt oireilevat poikia useammin ahdistumalla ja masentumalla, kun taas pojat reagoivat aggressiivisuudella ja käytösongelmilla.

Lapsille voi nousta pintaan hyvin monenlaisia tunteita vanhempien erotessa. Jotkut voivat kokea vihaa, hämmennystä, ja surua, mutta myös häpeä ja hylätyksi tulemisen pelko ovat yleisiä tunteita. (Cacciatore ym. 2005, 22.) Viha on yleinen reaktio lapsella, kun vanhemmat kertovat hänelle erosta. Lapsen viha saattaa kohdistua vanhempaan joka laittoi eron vireille tai joka muuttaa pois kotoa. Lapsi

purkaa pahan olonsa olemalla vihainen, koska hän ei osaa eritellä pahaa oloaan tai pelkojaan. (Kinnunen 2010, 87.) Mäkijärvi (2014, 38) lisää, että lapsi voi olla sulkeutunut ja kokea itsensä yksinäiseksi tai olla pettynyt joihinkin ihmisiin. Lapsi voi reagoida olemalla ylivilkas, mutta ennen kuin se voidaan yhdistää erosta johtuvaksi, on tunnistettava, mikä on normaalia lapsen vilkkautta ja mikä ylivilkkautta.

Koskela (2009, 23) toteaa, että lapsi käy erossa läpi monenlaisia tunteita, joista yksi on pelko. Lapsi voi pelätä, että pois muuttava vanhempi katoaa kokonaan hänen elämästään. Toinen pelonaihe on, että vanhempi, joka hänen kanssaan asuu, muuttaa myös pois, jolloin hän jää aivan yksin. Usein lapsen tunteet ilmenevät viiveellä ja vanhemmat eivät välttämättä osaa heti yhdistää tunteiden johtuvan erosta.

Alle kouluikäinen lapsi ei välttämättä osaa pukea vaikeita eron aiheuttamia tunteitaan sanoiksi. Kun lapsi ei osaa sanallisesti ilmaista tunteitaan hän saattaa olla aggressiivinen tai saada raivokohtauksia, heräillä keskellä yötä tai menettää ruokahalunsa. Lapsi saattaa nähdä öisin pahoja unia. Kehityksen taantuminen on yleistä. Lapsi saattaa esimerkiksi kastella öisin tai puhua vauvamaisesti. Joillakin lapsilla vanhempien ero näkyy vetäytymisenä muiden lasten seurasta. Lapsen leikit voivat olla aggressiivisia tai ilottomia ja lapsi saattaa leikkiä yhteen palaamisen teemaa. Osa lapsista tukahduttaa tunteensa ja on korostetun kiltti ja toivoo sillä tavalla saavansa vanhempansa palaamaan yhteen. (Vanhempien ero, [viitattu 15.10.2016].)

Taskinen (2005, 140) ja Blair (2012, 195) ovat samaa mieltä siinä, että lapsi saattaa reagoida eroon olemalla korostetun kiltti. Alle viisivuotiaat lapset kuvittelevat olevansa tapahtumien keskipisteenä, ja siksi he saattavat syyttää erosta itseään. Lapsi saattaa esimerkiksi ajatella, että vanhemmat erosivat, koska hän oli tuhma. Jotkut lapset saattavat tuntea syyllisyyttä vuosikausia.

Lapsi sopeutuu vanhempien eroon helpoimmin ollessaan noin kuusi- kahdeksanvuotias, sillä lapsi osaa ilmaista tunteitaan kuten surua ja ikävää (Kinnunen 2010, 82). Kouluikäinen lapsi ymmärtää vanhempien eron pikkulasta paremmin. Kouluikäinen lapsi saattaa arvostella vanhempaa, jonka uskoo olevan syyllinen eroon.

Lapsi saattaa käyttää erotilannetta hyväkseen ja yrittää manipuloida vanhemmat toimimaan tämän tahdon mukaan. Fyysiset oireet ovat yleisiä, esimerkiksi vatsakivut ja päänsärky. (Vanhempien ero, [viitattu 15.10.2016].) Mäkijärvi (2014, 29–30) lisää, että ujo lapsi saattaa yhtäkkiä riehaantua ja alkaa häiritä koulussa tunteilla. Isommat lapset voivat näpistellä kaupassa ja rikkoa sääntöjä tutuissa ympäristöissä. On tärkeää muistaa, että erosta johtuvat oireet eivät välttämättä näy heti eron jälkeen. Voi esimerkiksi olla, että lapsi kokee vanhempien eron neljävuotiaana, mutta palaa siihen vasta yhdeksänvuotiaana (Parkkari 2015).

Väestöliitto on toteuttanut tutkimuksen, jonka tuloksista käy ilmi, että lapset, joiden vanhemmilla on parisuhdeongelmia tai he eroavat, on havaittu psyykkistä oireilua 71 prosentilla lapsista (Parkkari 2015). Ensi- ja turvakotien liiton julkaisussa todetaan, että itse ero ei ole välttämättä se suurin riski lapsen elämässä. Erosta johtuvat muutokset kuten päiväkodin tai koulun vaihto, ystäväpiirin vaihtuminen tai perheen taloudellisen tilanteen heikkeneminen vaikuttavat lapseen enemmän kuin itse ero. (Eroon ei haeta riittävästi apua 2014.) Kinnusen (2010, 79) mukaan eron tuomat kielteiset vaikutukset lapseen ovat seurausta tavasta miten ero tapahtuu. Jos vanhemmat pystyvät tekemään yhteistyötä ja pitämään lapsen erossa erimielisyyksistään, lapsi selviää vanhempien erosta paremmin.

Sinkkonen (2005, 125–126) toteaa, että lapsi kokee vanhempien erotessa lyhytkestoisen kriisin, josta suurin osa lapsista selviää hyvin. Ne joilla vaikeudet jatkuvat pitkään, on useimmiten ollut haasteita jo ennen vanhempien eroa. Esimerkiksi, jos vanhempien avioliitto on ollut riitaisa tai jopa väkivaltainen, ero ei ole ainut syy lapsen haasteisiin. On kuitenkin olemassa tutkimustuloksia, joiden mukaan eroperheiden lapsilla on enemmän käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmia kuin lapsilla, joiden vanhemmat ovat yhdessä. Stolbown (2014, 231) mielestä jokainen kohtaa jossain kohtaa elämäänsä kriisejä. Vanhempien ero on yksi kriisi muiden joukossa, eikä itsessään uhkaa lasta mitenkään. Vain sillä on merkitystä miten ero hoidetaan.

Warshak (2012, 28) on samaa mieltä Sinkkosen (2005, 125–126) kanssa siitä, että ero ei aina vahingoita lasta. Silloin, jos eroon liittyy riitelyä, se vahingoittaa lasta jollain tapaa aina. Riitely saattaa aiheuttaa ahdistusta, syyllisyyttä, pelkoa,

itkuisuutta, kielteisiä oppimiskokemuksia ristiriitojen selvittämisestä tai jopa fyysisiä oireita kuten päänsärkyä, pahoinvointia tai painajaisia. Myös Sussman (2012, 121) toteaa, että vanhempien riitely aiheuttaa lapselle aina emotionaalisia haavoja. Mäkijärvi (2014, 87, 127) on Sinkkosen (2005, 125–126) ja Warshakin (2012, 28) kanssa samaa mieltä riitelyn haitoista. Lapsi ei välttämättä näytä pahaa oloaan, mutta vanhempien riitely on hyvin vaikea tilanne lapselle. Siitä on vähän tutkimustietoa, miten riitely vaikuttaa lapseen sillä hetkellä tai myöhemmin hänen elämässään, mutta se on selvää, että vaikeat erotilanteet ovat yhteydessä masennukseen. Myös Jovelin (2012, 42) vahvistaa sen, että riitely ennen vanhempien eroa ja sen jälkeen aiheuttaa useammin mielenterveyshäiriöitä lapselle kuin itse ero. Blair (2012, 195) on sitä mieltä, että riitelyn jatkuessa pitkään lapsi voi kärsiä myöhemmin masennuksesta.

Parkkari (2015) näkee vanhempien eron hyvin haitallisena asiana lapselle. Hänen mukaansa, ero varjostaa lapsen koko loppuelämää ja useissa tapauksissa vanhempien ero johtaa ongelmiin lapsen tulevissa ihmissuhteissa. Jovelin (2012, 41) on samaa mieltä siitä, että ero on vaikea asia lapselle ja sillä on pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen elämään. Mäkijärvi (2014, 107) näkee vanhempien eron eri tavalla. Hän toteaa kyllä sen, että lapsuudessa koetut asiat ja silloin syntyneet muistot ovat välillä mielessä vielä aikuisenakin. Se mitä lapsi on kokenut ja nähnyt, vaikuttaa aikanaan hänen omaan vanhemmuuteensa. Lapsi voi kuitenkin selvitä vanhempien erosta vahingoittumattomana ja valmiimpana kohtaamaan elämässä vastaan tulevia asioita. Myös Hakaniemi (2016, 7) on sitä mieltä, että ehjä koti ei takaa välttämättä sen parempia lähtökohtia lapselle elämää varten kuin rikkonainen. Olennaista vanhempien erotessa on se, miten he kohtelevat toisiaan sen jälkeen.

3.2 Vaikuttaako ero lapsen kiintymyssuhteeseen?

Kiintymyssuhdeteoria pohjautuu John Bowlbyn tutkimuksiin ja ajatuksiin 1960- ja 1970- luvulta. Sen lähtökohtana pidetään evoluution tuloksena ihmisessä kehittyneitä kiintymyssysteemiä, jonka tarkoituksena on tarjota avuttomalle vastasyntyneelle turvaa ympäristön haasteilta. Bowlby korostaa vuorovaikutuksen merkitystä lapsen minäkuvalle ja vuorovaikutuskyvylle. (Kiintymyssuhdeteoria, [viitattu

5.4.2016].) Rusanen (2011, 62–63) jakaa teoksessaan kiintymyssuhteen turvalliseen ja turvattomaan kiintymyssuhteeseen. Turvaton kiintymyssuhde on jaettu välttelevään, ristiriitaiseen, jäsentymättömään, kontrolloivaan ja muulla tavoin turvattomaan kiintymyssuhteeseen.

Kolmen vuoden ikä on merkityksellinen lapsen kiintymyksen kannalta vanhempiinsa. Vanhemmista erossa oleminen on alle kolmevuotiaalle erittäin voimakkaita tunteita herättävä tilanne ja hän tarvitsee fyysisen kontaktin rauhoittuakseen. Puolestaan yli kolmevuotiaan on helpompi käsitellä hetkellistä eroa vanhemmista. Yli kolmevuotias lapsi hyväksyy hoitajakseen vieraankin henkilön ja luottaa siihen, että vanhempi vielä palaa. Kuitenkin aina viidenteen ikävuoteen saakka lapsen kehitys on hidasta ja hän on herkkä suhtautumaan muuttuviin tilanteisiin. Lapsen turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa se, millaista hoivaa hän saa leikki-iässä. (Bowlby 1991, Rusasen 2011, 28 mukaan.)

Kääriäisen (2008, 81) mukaan Owusu-Bempah (2007, 38) vahvistaa Bowlbyn teorian ja toteaa, että kiintymyssuhteet syntyvät varhaisessa vaiheessa lapsen kehitystä. Hän pitää tärkeänä, että lapsen suhde molempiin vanhempiin, mutta myös sukulaisiin pysyisi hyvänä vanhempien erotessa. Koskelan (2009, 10) mukaan menetykset vanhemmuussuhteissa ovat jopa riskitekijä lapselle. Jotta lapsen suhde molempiin vanhempiin saadaan turvattua, yhteistyövanhemmuus olisi lapsen kannalta ihanteellinen tilanne. Myös Kinnunen (2010, 73) on sitä mieltä, että eron jälkeen kannattaa tavoitella yhteistyövanhemmuutta, koska lapsen kannalta on olennaista, millainen suhde vanhemmilla on eron jälkeen.

Yhteistyövanhemmuudessa vanhemmat rakentavat yhdessä hyvän ja luontevan yhteistyösuhteen. Vanhemmat ymmärtävät ja hyväksyvät toisen vanhemman merkityksen lapselle ja ovat valmiita tukemaan lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. Ratkaisuja lapsen asioihin mietitään yhdessä ja molemmat sitoutuvat tehtyihin ratkaisuihin. Lapsen liittyviä asioita ei salata toiselta eikä kumpikaan toimi toisen selän takana. Jos yhteistyövanhemmuus onnistuu, auttaa se lasta selviämään muutoksista, joita ero aiheuttaa hänen elämäänsä. Lisäksi hän pystyy pitämään yllä kiinteää suhdetta molempiin vanhempiin erillään asumisesta huolimatta. (Vanhemman opas 2013, 25–26.) Yhteishuoltajuus on yleisin huoltajuusmuoto eron

jälkeen. Käytännössä yhteishuoltajuus toteutuu silti harvoin yhteistyövanhemmuutena. (Eroon ei haeta apua riittävästi 2014.)

Koskela (2009, 10) toteaa, että yhteistyövanhemmuus on vanhemmille haaste, koska vanhempien pitää muodostaa uusi tapa toimia ja puhua yhteisistä asioista. Vanhempien parisuhde on rakentunut hiljalleen, joten on selvää, että erosuhteen ja sitä kautta toimivan yhteistyövanhemmuuden rakentaminen tarvitsee kehittyäkseen aikaa. Perhetyön kehittämissyhdistyksen oppaassa kerrotaan, että yhteistyövanhemmuuden voi ajatella työsuhteen kaltaisena eli suhde toiseen vanhempaan on samanlainen kuin työkaveriin. Työn eli vanhempien välisen yhteistyön sisältönä ovat lasten asioista puhuminen sekä sopiminen ja riittää, että yhteistyö sujuu. Vanhempien ei tarvitse kertoa omasta henkilökohtaisesta elämästään tai arvostella toisen elämää. Vanhemmat keskittyvät siis vain lapseen liittyviin asioihin. Vanhempien on sitouduttava samoihin päämääriin, jotta yhteistyövanhemmuus toimii. (Etelä-Karjalan kehittämissyhdistys ry 2014, 3.)

Kun vanhemmat ovat vielä yhdessä, heillä on kolmiosuhde, jonka muodostavat äiti, isä ja lapsi. On tärkeää lapsen kehityksen kannalta, että lapsella on suhde äitiin ja isään sekä yhtäaikaaisesti että erikseen. Sen lisäksi vanhemmilla on keskinäinen suhde. Yhteistyövanhemmuus mahdollistaa kolmiosuhteen jatkumisen vanhempien eron jälkeenkin. Yhteistyövanhemmuus on lapsen kehityksen kannalta tärkeä asia, koska lapsi tarvitsee pysyviä ihmissuhteita. Lisäksi menetykset vanhemmuussuhteissa ovat lapselle riskitekijä. John Bowlbyn kiintymyssuhde teoria tukee sitä, että yhteistyövanhemmuus on vanhempien eron jälkeen tärkeä asia. (Koskela 2009, 11–12.)

3.3 Hyvä ero lapsen kannalta

Lapset osaavat ennakoida vanhempien eroa, vaikkei asiasta puhuttaisikaan ääneen. Vanhempien ero tuntuu lapsen elämässä jo kauan ennen erohakemuksen jättämistä. Perheessä saattaa vallita riitaisia ja kireä ilmapiiri. (Taskinen 2005, 138.) Edvall (2001, 149) sanookin tutkijoiden mukaan lasten kärsivän itse eroa enemmän vanhempien riitelystä. On olemassa tutkimustuloksia siitä, että lapset,

jotka elävät hyvin riitaisassa perheessä, voivat huonommin kuin vanhempien eron kokeneet lapset. Ero voi siis riitaisan perhe-elämän rinnalla olla parempi vaihtoehto. Hakaniemi (2016, 19) muistuttaa, että koskaan ei ole liian myöhäistä myöntää omia virheitään ja jutella niistä lapsen kanssa. Lapselta pitää pyytää anteeksi ilman, että lapsi joutuu sitä erikseen anomaan.

Ero on kuitenkin hyvin haitallinen lapselle, jos vanhemmat eivät eron tullessa pääse toisistaan henkisesti eroon ja jatkavat edelleen riitelyä ja valtataistelua. Tällöin lapsi joutuu tilanteeseen, jossa hän ei saa pitää mielikuvaa molemmista rakastavista vanhemmista, vaan joutuu väistämättään toista vanhempaa kehuessaan tuottamaan toiselle pahaa mieltä. Vanhempien suuttumuksen välttämiseksi lapsen täytyy muistaa, mitä on kummallekin vanhemmalle sanonut. Lapsen itsetunto kärsii, jos toinen vanhemmista arvostelee koko ajan toista vanhempaa, sillä lapsi haluaa olla hyvän äidin ja isän lapsi, koska silloin voi kokea myös itse olevansa arvokas. (Sinkkonen 2003, 176–177.) Vanhemmat eivät aina ymmärrä sitä, että pienet ohimennenkin sanotut moitteet toisesta vanhemmasta jäävät lapselle mieleen ja aiheuttavat pahaa oloa (Hakaniemi 2016, 23).

Määtän (2002, 162–163) mukaan rakentavalla avioerolla on mahdollisuus opettaa lapselle, että vaikeitakin asioita ja ongelmia voidaan hoitaa asiallisesti lannistumatta. Lapsilla on taito tehdä järjen mukaisia johtopäätöksiä. Sussman (2012, 135) on samaa mieltä Määtän (2002, 162–163) kanssa siitä, että vanhempien käyttäytyessä hyvin eron hetkellä, lapsi saa arvokkaita elämänoppeja. Lapsi pystyy esimerkiksi todennäköisemmin rakentamaan terveitä ihmissuhteita ollessaan itse aikuinen, kun hän on nähnyt mallin vanhemmiltaan.

Lehmusvaara ja Torppa (1996, 53–54) puoltavat sopuisaa eroa. Kun riitelemisen sijaan keskitytään jatkuvaan vanhemmuuteen, on ero lapselle huomattavasti helpompaa. Tällöin myös vanhemmat säästävät itseään. Kukaan ei pysty suojaamaan lastaan muutoksilta tai vastoinikäymisiltä. Lehmusvaara ja Torppa (1996, 53–54) ovat samaa mieltä Rauhalan (2014, 137) kanssa siitä, että lapset kyllä kestävät muutoksia. On kuitenkin tärkeää, että vanhemmat kykenevät ottamaan huomioon lapsen tarpeita ja häneen liittyviä näkökulmia.

Mäkijärvi (2014, 18) on ehdottomasti sitä mieltä, että vanhempien erotessa lapselle on tehtävä selväksi, että ero ei ole millään tavalla hänen vikansa ja molemmat vanhemmat rakastavat häntä kaikesta huolimatta. Lapsella pitäisi olla sellainen olo, että häntä ei jätetä missään vaiheessa yksin. Lisäksi täytyy painottaa, että lapsen asiat ovat edelleen hyvin tärkeitä vanhemmille ja esimerkiksi harrastukset pyritään mahdollisuuksien mukaan pitämään ennallaan.

Myös Makkonen (2005, 69–70) painottaa huolenpidon ja kasvatuksen lisäksi rakkaudesta, luottamusta lapsen tulevaisuuteen, lapsen tunteiden hyväksymistä sekä arvostamista ja lapsen kannustamista positiivisella tavalla. Olisi tärkeää, että eron vaiheissa vanhemmat näyttäisivät arvostusta toisiaan kohtaan, jotta lapsella olisi positiivinen kuva kummastakin vanhemmasta. Tämän lisäksi on säilytettävä lapsen kunnioitus vanhempiaan kohtaan, siten että vanhemmat näyttävät mallia, miten vaikeassakin tilanteessa he toimivat arvokkaasti ja rehellisesti.

Parempaa perheelle – hanke, [viitattu 15.10.2016] on listannut kymmenen teesiä parempaan eroon. Teeseissä mainitaan muun muassa, että vanhemman on otettava vastuuta tunteidensa ilmaisusta, sillä ne vaikuttavat aina myös lapseen. On tärkeää muistaa, että vastuu on aikuisella. Mitä aikuismaisemmin vanhemmat pysyvät asiat käsittelemään, sitä parempi on lapsen selviäminen kokemuksesta. Täytyy muistaa, että lapsella on oikeus hyvään kokemukseen kummastakin vanhemmasta. Warshak (2012, 39) on kuitenkin sitä mieltä, että lapsen on myös hyvä kuulla rakentavaa palautetta vanhemmistaan. Vanhemman tulee kuitenkin olla varma siitä, että antaa palautetta sen vuoksi että se on lapselle parhaaksi, eikä palautteen antamisen ilosta.

Sujuva ja mahdollisimman tavallinen arki ovat lasta suojaavia asioita vanhempien erotessa. Kun arki on ehjä, se auttaa lasta ennakoimaan mitä seuraavaksi tapahtuu, joka taas tuo lapselle turvallisuuden tunnetta. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 50.) Jos vanhempien ero on sujunut lapsen kannalta hyvin, lapsi on iloinen ja toimintakykyinen sekä pysyy vuorovaikutustilanteissa omana itsenään. Tällöin lapsi nukkuu ja syö hyvin sekä iloitsee onnistumisista tärkeissä asioissa. Kun lapsi on onnellinen, hän liikkuu, oppii ja uskaltaa tehdä asioita. (Mäkijärvi 2014, 17, 113.)

Taskinen (2005, 147) sekä Määttä (2002, 165) ovat sitä mieltä, että parhaiten erosta selviävät lapset, joilla on hyvä luottamus ja tunne siitä, että vanhemmat pysyvät hänen elämässään kaikesta huolimatta. Siihen vaikuttaa myös se kuinka hyvin lasta on pidetty ajan tasalla eron ja tulevien muutosten suhteen. Mikäli lapsella on turvallinen tunne elämässään ja hänen kanssaan on keskusteltu avoimesti, on hänellä paremmat mahdollisuudet selvitä erosta.

Jos lapsi on aivan pieni, joskus paras vaihtoehto lapsen kannalta olisi, että lapsi saisi pysyä samassa kodissa ja vanhemmat asuisivat siellä esimerkiksi vuorovierokoin. (Dolto 2005, 22.) Keltinkangas-Järvinen (2010) on tästä samaa mieltä Dolton (2005, 22) kanssa. Pienen lapsen kehitys on sidoksissa pysyvyyteen, joten yhdessä kodissa asuminen olisi lapsen etu. Kahden kodin välillä muuttaminen voi olla jopa riski lapselle. Pysyvyys vaikuttaa tunteiden, älykkyyden ja kielen kehitykseen.

3.4 Erosta kertominen lapselle

Vanhemmat voivat kuvitella säästävänsä lapsia erolta ja jättävät kertomatta, että ovat harkinneet eroa. Jotkut vanhemmista ajattelevat, että on tärkeää ensin itse tietää missä mennään ja mitä tulee tapahtumaan ennen kuin asiasta kerrotaan lapsille. Lapset kuitenkin huomaavat, jos kaikki asiat eivät ole hyvin. Tämän vuoksi vanhempien olisi hyvä kertoa lapselle, että he harkitsevat eroa ja on myös tärkeää mainita, ettei syy ole missään tapauksessa lapsen. (Pettilä & Yli-Marttila 1999, 43.) Edval (2001, 146) painottaa kuitenkin sitä, että mikäli ensimmäisten kuukausien aikana ei saa sanotuksi kaikkia kerrottavia asioita, niistä voi puhua myöhemmin. On kuitenkin tärkeää, että kertoo lapselle mitä tapahtui ja miksi sekä painottaa, että siinä elämänvaiheessa ero oli paras mahdollinen ratkaisu. Kinnunen (2010, 79) lisää, että jos lapselle ei kerrota erosta ennen siitä seuraavia muutoksia, lapsi ei ehdi valmistautua niihin. Tällaisessa tilanteessa lapsen luottamus vanhempiin horjuu.

Määttä (2002, 163–164) mukaan monet vanhemmat ymmärtävätkin, että lapsen kanssa on puhuttava tilanteesta suoraan. Ei lapsille kuitenkaan tarvitse kertoa kaikkea. Riittää, että kertoo, etteivät vanhemmat tule enää toimeen keskenään.

Yleensä lapsi on tämän jo saattanut tietääkin. On kuitenkin hyvä opettaa lapselle, että kaikki perheenjäsenet saavat näyttää tunteitaan. Aikuisen ei kannata peitellä omia tunteitaan, vaan näyttää ne avoimesti. Muutoin lapsi saattaa huolestua ja alkaa pohtimaan asioita mielikuvituksensa voimin. On hyvä kertoa lapselle, että tunteita saa näyttää ja myös lapsi saa surra.

Erityisesti pieni lapsi syyttää erosta itseään, sillä ajattelee olevansa vielä maailman keskipiste ja kuvittelee, että asiat ovat hänestä johtuvia. Tämän vuoksi on tärkeää, että vanhemmat kertovat eron syistä lapselle, jotta lapsi ei ala itse kehittelemään syytä tapahtuneelle. Riippuu paljon lapsen iästä, miten lapsi eron ymmärtää. (Kii-anmaa 2008, 96.) Lapsen on helpompi ymmärtää ero, mikäli hänelle sanotaan, että vanhemmat ovat yhdessä päättäneet erota. On lapselle helpompaa, kun hän tietää, että eroon ei liity ristiriitoja vanhempien välillä. (Rauhala 2014, 140.)

Taskinen (2005, 138) on listannut asioita, joita tulee huomioida kerrottaessa lapselle erosta. On tärkeä antaa lapselle tietoa ajankohtaisesta perhetilanteesta eli esimerkiksi se, että ero on tosiaan tapahtumassa ja että milloin se mahdollisesti tulee lopullisesti tapahtumaan. Täytyy myös kertoa, miten ero tulee vaikuttamaan lapsen elämään kuten missä lapsi tulee asumaan. Lapselle on varmistettava, että hänen toiveensa otetaan huomioon ja hän tulee kuulluksi. On myös varmistettava, että yhteydenpito molempiin vanhempiin tulee jatkumaan. Stolbow (2014, 212) lisää, että lapselle ei kannata uskotella ettei mikään muutu vanhempien erottua. Sen sijaan kannattaa korostaa asioita, jotka pysyvät lapsen elämässä. Näitä asioita voivat olla esimerkiksi isovanhemmat, kaverit, harrastukset sekä äiti ja isä.

4 ERILAISIA PERHEITÄ

Perheen määritteleminen on nykypäivänä ongelmallista. Perhesuhteet ovat monimutkaistuneet, sillä nykyään on olemassa yhden vanhemman perheitä, uusperheitä, lapsettomia perheitä, samaa sukupuolta olevien perheitä jne. Jokainen määrittelee perheen omalla tavallaan, joten erilaisia perhemuotoja voisi luetella paljon enemmänkin. (Koskela 2009, 7-8.)

Tilastokeskuksella on tietyt kriteerit sille, ketkä muodostavat perheen. Sen mukaan, 75 prosenttia suomalaisista kuuluu perheväestöön. Lapsiperheessä eläviä on 40 prosenttia. (Liitetaulukko 2 2005.) Määrittelemme tässä luvussa aluksi perhe – käsitteen eri näkökulmista. Useimmiten vanhempien eron jälkeen lapsen elinympäristö on uusperhe tai yksinhuoltajaperhe. Siksi kuvaamme myös näitä kahta perhemuotoa tässä luvussa.

4.1 Perheen määrittely

Perheen määritteleminen on vaikeaa, sillä jokainen määrittelee sen eri tavalla. Kun ihmiset määrittelevät ketkä hänen perheeseensä kuuluvat, on kyse rakkaudesta ja läheiseksi kokemisesta. Toiset ajattelevat, että lapsi tekee perheen, kun taas toiset mieltävät kaikki samassa taloudessa asuvat perheekseen. Joidenkin mielestä perheenjäsenten ei tarvitse edes asua samassa paikassa. (Castren 2009, 13.) Perhe käsitteen määrittely on aika-, kulttuuri ja oikeustilasidonnaista (Koskela 2009, 7).

Ritala-Koskinen (2001, 13) kertoo, että tilastollisesta näkökulmasta asunto on perheen tukipiste. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että henkilöt, jotka asuvat samassa asunnossa ja joilla on virallinen tai todennäköinen perhesuhde, muodostavat perheen. Perhesuhteen perustana tilastojen mukaan pidetään naisen ja miehen välistä avio- tai avoliittoa. Tilastokeskus tarkentaa, että samassa asuntokunnassa asuvat sukulaiset eivät kuulu perheväestöön. Perheeksi ei myöskään laskea sitä, jos sisarukset tai serkukset asuvat yhdessä. Lapsiperheiksi lasketaan ne

perheet, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Perhe, [viitattu 28.1.2016].) Litmala (2002, 6) lisää, että tilastoissa olevien avoparien on pitänyt täyttää 18 vuotta, eikä heillä saa olla yli 16 vuotta ikäeroa, että heidät lasketaan perheeksi.

Valjakka (2002, 37–38) huomauttaa, että käsitykset perheestä ovat muuttuneet ja muuttuvat jatkuvasti yleistyvien avoliittojen, uusperheiden, samaa sukupuolta olevien parisuhteiden rekisteröintimahdollisuuden ja eronneisuuden lisääntymisen vuoksi. Hän korostaa, että lain mukaan määritelty perhe ei oikeasti ole niin yksiselitteinen. Biologisten suhteiden varaan tai ruokakunta- ajatteluun perustuvan perhe käsitteen määrittely ei ota huomioon esimerkiksi lapsen suhdetta isovanhempiin, jotka saattavat olla tiiviisti osa lapsen perhettä. Vanhempien erotessa tällaisia suhteita ei oikeudellisesti suojata.

4.2 Uusperhe perheenä

Yli yhdeksän prosenttia lapsiperheistä on uusperheitä (Castren 2009, 11). Tilastojen mukaan uusperheiksi lasketaan ne perheet, joiden vanhemmat ovat joko avo- tai avioliitossa ja asuvat yhdessä jommankumman edellisestä parisuhteesta olevien alle 18-vuotiaiden lasten kanssa (Litmala 2002, 9). Suomalaisista uusperheistä lähes joka toisessa perheessä on edellisestä suhteesta olevien lasten lisäksi yhteinen lapsi (Raittila & Sutinen 2008, 11–12). Ritala- Koskinen (2001, 14) tarkoittaa, että tilastojen uusperheet muodostetaan sen mukaan, missä lapsi vakituisesti asuu. Kun lapsi vierailee toisen vanhemman luona, tätä perhettä ei lasketa uusperheeksi, vaikka he muuten täyttäisivät uusperheen kriteerit.

Uusperhe käy läpi erilaisia kehitysvaiheita, jotka voidaan jakaa kolmeen isoon kokonaisuuteen; alkusykli, keskivaihe ja myöhäisvaihe, jotka jakautuvat pienempiin kokonaisuuksiin. Uusperhe käy kokonaisuudessaan seitsemän eri vaihetta läpi. Alkusykli kestää noin kahdesta kolmeen vuotta ja siihen sisältyy kolme vaihetta. (Tietoa uusperheen kehitysvaiheista, [viitattu 12.2.2016].) Alkusyklin alussa eletään haaveiden varassa ja uskotaan hyvään tulevaisuuteen ja siihen, että kaikki tulevat onnelliseksi. Aikuiset pyrkivät joukkuehengen luomiseen ja perheen yhdenmukaistamiseen. Alkusyklin loppupuolella kielteiset tunteet alkavat tulla esiin.

(Raittila & Sutinen 2008, 39–40.) Keskvaihe, johon kuuluu kaksi kehitysvaihetta, kestää yhdestä kolmeen vuotta. Tässä vaiheessa uusperheen ristiriitoja aletaan selvittää ja aletaan työstää ratkaisuja perheen ristiriitoihin. (Tietoa uusperheen kehitysvaiheista, [viitattu 12.2.2016].) Myöhäisvaiheessa eli kahden viimeisen vaiheen aikana, uusperhe alkaa vahvistua ja löytää oman identiteettinsä (Raittila & Sutinen 2008, 41).

Mannerheimin lastensuojeluliitto mieltää uusperheen monessa mielessä uudeksi aluksi, vaikka uusperheen syntyessä puolisoilla onkin paljon pohdittavia asioita. Mietityttäviä asioita saattavat olla mm. suhde uuteen ja entiseen puolisoon, uusperheen vaikutus lapseen sekä uuden perheenjäsenten suhteet toisiinsa. (Uusperheen elämää, [viitattu 10.2.2016].)

Castren (2009, 64) on eri mieltä siitä, että uusperhe tarkoittaisi uutta alkua. Uusperhe ymmärretään arkikeskusteluissa uutena alkuna, mutta jos asiaa tarkastellaan perheroolien näkökulmasta, ei kyseessä ole alusta aloittaminen. Toinen puolisoista on saattanut olla vanhempi jo vuosia, kun taas uudella puolisoilla ei välttämättä ole ennestään lapsia. Kun toisella puolisoista on jo vanhemman rooli, ei voida sanoa, että perhettä lähdetäisiin perustamaan alusta. Avomaa (2008, 149) kommentoi asiaa siten, että monet perustavat uusperhettä kuin uusi elämä alkaisi siitä ja niin sen pitää ollakin. Aluksi on kuitenkin tarkkaan mietittävä mitä uusperheen perustaminen heidän kohdallaan merkitsee. On mietittävä juridista ja taloudellista puolta sekä mitä miten puoliset näkevät yhteisen tulevaisuutensa.

Uusperhe ei voi unohtaa vanhaa perhettä, vaan se on aina taustalla. Uusperheiden haasteena ovatkin usein uuden ja vanhan perheen tapojen ristiriitaisuudet. (Liikka 2001, 37.) Menneisyys on mukana muutenkin kuin toimintatavoissa, sillä vanha perhe on läsnä esimerkiksi esineissä, valokuvissa, sukulaisissa sekä ystäväissä (Kinnunen 2010, 116). Uuden äiti- tai isäpuolen kannalta katsottuna on monia muitakin haasteita. Esimerkiksi voi olla vaikeaa hahmottaa, mikä oma rooli ja asema uusperheessä ovat. Äiti- tai isäpuolena epävarmuutta saattaa luoda myös se, kun puolison entinen kumppani on lasten takia uusperheen arjessa jatkuvasti mukana. (Raittila & Sutinen 2008, 25.)

Ritala-Koskinen (2001, 30) on sitä mieltä, että lapsen ja uuden äitipuolen suhde on haasteellisempi kuin lapsen ja uuden isäpuolen. Äiti- tai isäpuolen näkökulmasta katsottuna tyttö lapsipuolena on haasteellisempi kuin poika. Mitä nuorempi lapsi on uusperheen syntyessä, sitä todennäköisemmin lapselle ja vanhemman uudelle kumppanille kehittyy hyvä suhde (Avomaa 2008, 155). Jos vanhemmalla on uusi kumppani ennen kuin eroprosessi on kunnolla edes viety loppuun, varsinkin teini-ikäiset ovat haluttomia edes tapaamaan uutta kumppania. Tällaisessa tilanteessa nuori ajattelee usein niin, että uusi kumppani on syyllinen vanhempien eroon. (Kinnunen 2010, 128.)

Mäkijärvi (2014, 109, 112) korostaa, että lapsen turvalliseen kasvuun riittää yksikin luotettava aikuinen. Lapsi ei välttämättä tarvitse uutta perhettä. Mäkijärvi kuitenkin näkee uusperheen positiivisena asiana lapselle. Uusperhe tuo lapsen elämään uusia aikuisia, mutta samalla mahdollisesti lapsia ja muita sukulaisia. Myös Liikka (2001, 49) näkee uusperheen rikkautena sen monien uusien ihmissuhteiden takia.

Mäkijärvi (2014, 112) toteaa, että uusperheen arjen sujumiseen voi vaikuttaa omalla asenteellaan ja käytöksellään. Itsellä täytyy olla luottoa uuteen perheeseen ja hyvään tulevaisuuteen. Perheelle on annettava aikaa sopeutua uuteen tilanteeseensa ja tutustua toisiinsa. Lapsen muualla asuvaa vanhempaa ei saa unohtaa, vaan lapsen on annettava pitää tähän yhteyttä ja kertoa vapaasti kokemuksistaan tämän kanssa. Tämä auttaa lasta kasvamaan tasapainoiseksi nuoreksi ja myöhemmin aikuiseksi.

4.3 Yksinhuoltajaperhe sekä totaaliyksinhuoltajat

Yksinhuoltajaperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa asuu vanhempi ja vähintään yksi alle 18 vuotta oleva lapsi (Haataja 2009, 46). Kun vanhemmalla on yksinhuolto, hänellä on päätäntäoikeus kaikista lapsen asioista. Viranomaiset saavat kertoa lasta koskevia asioita toiselle vanhemmalle vain yksinhuoltajan luvalla. (Koskela 2009, 26–27.) Yksinhuolto ei sulje toista vanhempaa kokonaan pois lapsen elämästä, vaan lapsi voi nähdä toista vanhempaansa useinkin. Huoltajuudesta riip-

pumatta, molemmat vanhemmat ovat vastuussa lapsen elatuksesta. (Mikä ihmeen yhteishuolto, [viitattu 2.3.2016].)

Yksinhuoltajuuteen päädytään usein silloin kun vanhempien suhteessa on esiintynyt väkivaltaa, päihdeongelmia, työnarkomaniata tai sairaalloista mustasukkaisuutta. Jos vanhempien välinen välimatka on pitkä tai toinen vanhemmista asuu ulkomailla, on yksinhuoltajuus silloinkin järkevä vaihtoehto. Myös silloin, kun vanhempien riidat yhdessä päätettävistä asioista ovat jatkuvia, on harkittava yksinhuoltoa lapsen elämän rauhoittamiseksi. (Mikä ihmeen yhteishuolto, [viitattu 2.3.2016].)

Forssen, Haataja ja Hakovirta (2009, 11–12) toteavat, että tilastoissa huoltajuusasiat eivät näy. Niissä näkyvät yksinhuoltajaperheet ovat yhden vanhemman perheitä asumisen perusteella. Lapsella saattaa silti olla toinen huoltaja, joka asuu muualla. Käytännössä kuitenkin se vanhempi, jonka luona lapsi asuu, vastaa perheen arjen sujumisesta, toimeentulosta sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta. Hänellä on siis suurempi vastuu, vaikka vanhemmilla olisikin yhteishuoltajuus. Yksinhuoltaja-käsite onkin tästä syystä pulmallinen.

Nykyään puhutaan myös totaaliyksinhuoltajista. Se tarkoittaa sitä, että vain toinen vanhemmista huolehtii lapsesta koko ajan, eikä lapsi asu toisen vanhemman luona ollenkaan. Ei edes lomilla tai viikonloppuisin. Tarkkaa määrää totaaliyksinhuoltajista ei ole, mutta on arvioitu että heitä olisi noin 4500. (Mänttari 2013.) Totaaliyksinhuoltajana olemista on tutkittu Seinäjoen ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä. Haastateltavien mukaan tuntui luonnolliselta ja helpommalta elää ilman toista vanhempaa. Tätä perusteltiin sillä, että kasvatuseriaatteista tai lapseen liittyvissä asioista sai päättää aivan yksin. Haasteena kuitenkin koettiin suuri vastuun määrä, ajankäyttö sekä uusien ihmissuhteiden solmiminen. (Kangasmäki & Niskala 2014, 16, 42.)

5 EROPERHEEN KOHTAAMINEN PÄIVÄKODISSA

Päiväkodin tehtäviin kuuluu lapsen yksilöllinen huomioiminen sekä vanhempien ja muiden huoltajien tukeminen kasvatustyössä. Päiväkoti on siis automaattisesti mukana tukemassa lasta ja perhettä erotilanteessa. Tässä luvussa käsittelemme eroperheen tukemista ja huomiointia päiväkodissa. Tarkastelemme eroperheen huomiointia niin kasvatuskumppanuuden kuin lasten kanssa asian käsittelyn näkökulmasta.

Lait, asetukset ja päätökset säätelevät varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisten päätösten lisäksi kuntien omien päätösten mukaan. Eduskunnan ja valtioneuvoston asiakirjojen ja päätösten pohjalta tapahtuu suurimmaksi osaksi ohjaus valtakunnallisella tasolla. Muita ohjaavia tahoja ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, läänihallitukset ja kunnat. Suosituksia ja ohjeita varhaiskasvatukseen tulee myös koulutus- ja tutkimuslaitoksilta, erilaisilta ammattijärjestöiltä, Opetushallitukselta, Suomen Kuntaliitolta, alueellisilta sosiaali-alan osaamiskeskuksilta sekä muilta ministeriöiltä. (Kuokkanen 2014, 26–27.)

Varhaiskasvatuslaissa 1 luvun 2 a §:ssa säädetään, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilölliset tuen tarpeet ja järjestää tarvittaessa tämän mukaista tukea varhaiskasvatuksessa sekä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Tavoitteena on myös lasta kunnioittava toimintatapa sekä mahdollistaa pysyvyys lapsen ja päiväkotihenkilökunnan vuorovaikutussuhteiden välillä. Näiden lisäksi varhaiskasvatuslaissa sanotaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muun huoltajan kanssa yhdessä, jotta lapselle pystytään turvaamaan tasapainoinen kehitys ja kokonaisvaltainen hyvinvointi. Tavoitteena on myös tukea vanhempia tai muita huoltajia heidän kasvatustyössään. (L 19.1.1973/36.)

Mäkijärven (2014, 48–50) mukaan varhaiskasvatuksessa työskentelevät ovat koulutettuja olemaan kasvatuksessa apuna tämän päivän lapsen kanssa. Koska erot

ovat tätä päivää, on varhaiskasvatuksen henkilökunnalla taito tukea lapsen turvallista kehitystä, vaikka kotona kaikki ei sujuisikaan. Varhaiskasvatuksen henkilökunta voi saada lapsen luottamuksen. Jos kasvattajat luovat turvallisen ja luottamuksellisen suhteen, voi päiväkotiki olla lapselle lepopaikka, varsinkin jos kotona on riittäisää.

5.1 Varhaiskasvatuksen tarkoitus pääpiirteittäin

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma (2005, 9-16) toimii valtakunnallisena ohjauksen työvälineenä varhaiskasvatuksessa. Sen tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön tietoisuutta, vanhempien osallisuutta sekä moniammatillista yhteistyötä. Siinä määritellään varhaiskasvatuksen olevan kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tarkoituksena on mahdollistaa tasapainoinen kasvu, kehitys ja oppiminen lapselle. Varhaiskasvatukseen sisältyy hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, minkä on tarkoitus olla suunnitelmallista ja tavoitteellista. On tärkeää, että lapsen omaehtoinen leikki mahdollistetaan ja sitä tuetaan. Tärkeimpänä tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoivalla lapsella on parhaat edellytykset elämään.

Kuokkasen (2014, 33) mukaan päivähoiton kasvatuskomitea on tehnyt jaon varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. He ovat jakaneet kasvatuksen tavoitteet fyysiseen, sosiaaliseen, emotionaaliseen, esteettiseen, älylliseen, eettiseen ja uskonnolliseen. On tärkeää, että varhaiskasvatuksessa hoito, opetus ja perushoito muokataan siten, että niistä tulee lapsen omaa toimintaa. Nämä voidaan mahdollistaa leikin, liikunnan, tutkimisen tai taiteen avulla.

Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus vahvistuu lapsen ohjaamisessa. Vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi tarvitaan aktiivisina osallistujina sekä kasvattaja että lapsi. Lapsesta kasvaa aktiivinen vuorovaikuttaja, mikäli hänelle annetaan mahdollisuus tutkia rauhassa turvallisessa ympäristössä, kasvattajat ovat johdonmukaisia ja jos kasvattajan ja lapsen välille on muodostunut turvallinen kiintymyssuhde. On tärkeää, että lapselle annetaan riittävästi aikaa vuorovaikutustilanteissa asioiden kokemiseen ja hänelle annetaan mahdollisuus tehdä aloite. Tässä tar-

vitaan kasvattajalta malttia. Kasvattajan tulisi antaa lapselle kuva, että hän on kiinnostunut lapsesta ja lapsella on mahdollisuus omalla käytöksellään vaikuttaa ympäristöönsä. (Virolainen 2014, 157–160.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön kouluttautumista ja kehittymistä pidetään erittäin tärkeänä. Henkilökunnan tulisi dokumentoida, arvioida ja kehittää työtään jatkuvasti. Kasvattajien tulee pysyä ajan tasalla muuttuvassa maailmassa ja olla tietoisia uusista haasteista. Tämän myötä olisi suotavaa kouluttautua, jotta muutokset ja haasteet tulisi huomioida työssä. (Taguma, Litjens & Makowiecki 2012, 69.)

5.2 Kasvatuskumppanuus päiväkodissa

Poikonen ja Lehtipää (2009, 73) kertovat, että kasvatuskumppanuus on vielä hyvin nuori käsite. Vanhempien osallisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa otettiin huomioon Valtionneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista- asiakirjassa. Siinä kiinnitetään huomiota vanhempien ja kasvattajien kumppanuuteen lapsen kasvatuksessa.

Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa on vanhempien ja henkilökunnan välistä tietoista keskustelua ja toimintaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kasvatuskumppanuuden pohjana toimii Lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen sekä perheen että palvelujen välisessä yhteisessä toiminnassa. Siinä yhdistetään ammattilaisen ja vanhemman tietoisuus ja kokemukset lapsesta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, miten vanhemman lasta koskeva asiantuntijuus tulee kuulluksi, vastaanotetuksi, puhutuksi ja jaetuksi vuoropuheluksi yhdessä ammattilaisten kanssa. Tämän avulla lapselle läheisten aikuisten kyky kuulla lasta kehittyy. Kasvatuskumppanuuden yksi tärkeimmistä tehtävistä on tunnistaa lapsen mahdollinen erityisen tuen, avun ja suojelun tarve. (Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät 2014.)

Lähtökohtana vanhempien ja kasvattajan väliselle kasvatuskumppanuudelle on lapsen edun huomioiminen. On tärkeää, että aikuiset ovat tasavertaisia ja molempien näkemystä ja asiantuntijuutta arvostetaan kasvatuksessa. Onnistuneessa

kasvatuskumppanuudessa on huolenaiheiden lisäksi pohdittu kulttuurin ja arvojen yhteensopivuutta sekä yhteiskunnan, esimerkiksi työelämän sekä perherakenteiden muutoksia. Vanhemmilla ja kasvattajilla on hyvin erilaiset roolit johtuen esimerkiksi siitä, että vanhemmilla suhtautuminen omaan lapseen on tunteenomaista, kun taas kasvattajalla vastuu on koko lapsiryhmästä. Erilaisuutta on kuitenkin hyvä pitää mahdollisuutena, joka mahdollistaa lapsen, perheen ja ammattilaisen edun. (Poikonen & Lehtipää 2009, 73–75.)

Lapsi kokee parhaimpia mahdollisia kokemuksia päiväkodissa, kun vanhempien ja kasvattajien välinen vuorovaikutus on toimivaa. Vaikka jokainen perhe on hyvin omanlaisensa, on olemassa joitakin yhteisiä tekijöitä, jotka mahdollistavat vahvan kasvatuskumppanuussuhteen. On tärkeää, että viestintä on avointa ja kummaltakin osapuolelta löytyisi empatiaa. Päätöstenteeissa olisi huomioitava kasvattajan ja vanhemman näkemykset. On tärkeää, että molemmat osapuolet ovat valmiita tekemään kompromisseja ja molemmilla olisi halu ratkaista ristiriitatilanteita. Päämääränä kasvatuskumppanuudelle olisi, että molemmilla osapuolilla olisi samantyyppiset päämäärät ja tavoitteet lapsen parasta ajatellen. (Collaborative partnership with families 2012, 1.)

Ojala (2011, 20–21) huomauttaa opinnäytetyössään, että mikäli vanhemmilla on yhteishuoltajuus lapsesta, vanhemmat tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset. On tärkeää huomioida erotilanteissa, että lapsen asioista, vanhempainilloista, juhlista ynnä muista tulee kerrottua kummallekin vanhemmalle. Haasteita niin perheelle kuin päiväkodeille saattaa syntyä tilanteista, joissa eronneiden vanhempien pitäisi olla samaan aikaan samassa paikassa keskustelemassa lapsen asioista. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että vanhemmilla säilyisi hyvät välit eron jälkeenkin.

5.3 Omahoitajuus ja pienryhmätoiminta lapsen tukena

Salminen ja Tynnenen (2011, 12–13) kertovat omahoitajuudesta, joka on yksi päiväkodin työmenetelmä. Omahoitajajärjestelmän pohjana on John Bolwbyn kehittämä kiintymyssuhdeteoria. Omahoitajamenetelmässä tarkoituksena on nimetä

jokaiselle lapselle oma hoitaja eli omahoitaja. Omahoitaja ottaa vastuun lapsesta hoitopäivän ajaksi. Omahoitajuus on kehitetty tukemaan erityisesti alle kolmevuotiaasta päivähoiton aloittanutta lasta sekä hänen sosiaalisia vuorovaikutustaitojaan. Menetelmän tarkoituksena on myös tukea lasta hänen tutustuessaan uuteen ympäristöön. Omahoitajuus mahdollistaa laadukkaan päivähoiton, sillä se tekee päivähoitosta inhimillisemmän perheelle ja päiväkodin henkilökunnalle.

Kanninen ja Sigfrids (2012, 107) kertovat, että omahoitajan tehtävänä on hyväksyä ja huomioida lapsen pulmat ja tukea lasta siihen saakka, kunnes lapsesta alkaa tuntua paremmalta. Lapsi voi pitää hoitajaa turvasatamana, kun hoitaja tarjoaa turvaa ja läheisyyttä. Lapsi käy vähän väliä hakemassa turvaa hoitajalta ja kun turvallisuuden tarve on riittävä, lapsi on valmis palaamaan leikkiin ja tutkimiseen hoitajan avustuksella. Vaikka lapsi leikkii itsenäisesti ilman hoitajaa, on tärkeää, että hoitajaa pysyy lapsen lähetyvillä ja on läsnä. Myös Mikkola ja Nivalainen (2009, 34) ovat sitä mieltä, että omahoitajamenetelmän myötä lapsella on yksi aikuinen, johon voi luottaa ja tämän myötä uskoa siihen, että hänestä pidetään huolta ja välitetään.

Mikkolan ja Nivalaisen (2009, 33) mukaan pienryhmätoiminnan tarkoituksena on sekä vuorovaikutuksen suunnitteleminen, että sen mahdollistaminen. Lapsen on mahdollisuus saada aikuisen tukea, jos kasvattajan ja lapsen välille on muodostunut hyvä vuorovaikutussuhde. Pienryhmätoiminnan ideana on taata lapselle mahdollisuus oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteeseen sopivaksi sekä tunnistamaan tekojensa seuraukset ja vaikutukset. Virolainen (2014, 292) on samaa mieltä pienryhmätoiminnan tarkoituksesta. Hän lisää vielä, että pienryhmätoiminta mahdollistaa jokaisen yksilöllisen kasvun ja kehityksen tukemisen.

5.4 Menetelmiä eron käsittelyyn lapsen kanssa

Taidelähtöiset menetelmät. Erilaisten taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan lisätä arkista kanssakäymistä sekä saada aistit ja mieli liikkeelle. Niiden avulla voidaan saada kokemuksia ja tunteita. Kykyä ilmaista tunteita pidetään lasta suojaavana tekijänä. Erilaiset taiteen muodot kuten teatteri, tanssi, musiikki sekä

kuvataide voivat tarjota symbolisen etäisyyden ja metaforisen suojan erilaisten tunteiden ilmaisulle. Sen avulla voidaan saada selville jotain sellaista, mitä on hankala sanoa ilmaista. Se tarjoaa myös välineitä sosiaaliseen kasvuun sekä oppimiseen ja kykyyn tunnistaa omia vahvuuksia. (Känkänen 2015.)

Ruokosen ja Rusasen (2009, 10) mukaan kasvattaja luo mahdollisuuksia esteettisiin kokemuksiin lapsille. Heidän mukaansa kasvattaja kykenee tukemaan lapsen käytettävissä olevia herkkiä ja avoimia aisteja, kykyä läsnäoloon ja kykyä hämmästyä sekä ihmetellä. Häkkä (2014, 206) taas näkee taiteellisen toiminnan tavoitteena lapsen kehittymisen ihmisenä. Nämä pienet taiteen avulla saavutetut kohtaamishetket saattavat kantaa läpi elämän. Parhaimmassa tapauksessa taidekasvatus saattaa antaa lapselle siivet tulevaisuuteen.

Taide on myös yksi leikin muoto ja sitä kautta sitä pidetään henkisen kasvun välineenä. Taidetta käytetään apuna tunteiden käsittelyssä, itsensä ymmärtämisessä sekä oman paikan löytämisessä. Keskeisenä tehtävänä on mahdollistaa lapselle taiteen tekeminen ja siihen kuuluvaan esteettiseen ja elämykselliseen kokemukseen. (Häkkä 2014, 206.)

Leikki. Helenius ja Lummelahti (2014, 14) kertovat leikin olevan lapsen tapa suhtautua ympäristöön ja tiedon omaksumiseen. Leikkiin heijastuvat lapsen kokemukset ja havainnot. Leikin avulla lapsi saa luotua kontakteja muihin ja tämän myötä oppii ottamaan toisia huomioon. Vaikka leikki on usein hyvin pitkälti mielikuvitusta, on siinä myös asioita todellisesta elämästä. Mannerheimin lastensuojeluliiton, ([viitattu 14.5.2016]) mukaan leikki on arjen terapiaa. Heidän mukaansa lapsi käy leikkiessään läpi sisäistä maailmaansa sekä tunteitaan. Leikin avulla lapsella on mahdollisuus oppia itsestään uusia asioita ja huomaamaan erilaisia näkökulmia. Näiden myötä lapselle mahdollistuu oman minäkuvan ja itsetunnon selkiinnyttäminen.

Virolainen (2014, 175–176) on samaa mieltä, että leikin avulla lapsi oppii. Hän lisää, että valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa leikkiä pidetään liikumisen, tutkimisen ja ilmaisun lisäksi lapselle ominaiseksi tavaksi toimia ja ajatella. Hänen mukaansa leikki on kuitenkin motivoiva prosessi, eikä sillä ole aina nähtävissä tuloksia. Mikkola ja Nivalainen (2009, 54) muistuttavat aikuisen roolista

leikissä. Heidän mielestään aikuisen läsnäololla ja ohjauksella on suuri merkitys lapsen leikkimiselle. Aikuisten mukana ololla on mahdollisuus saada lasten leikistä pitkäkestoisempaa. Alle kolmevuotias tarvitsee aikuista leikkimisen tueksi ja malliksi. Puolestaan isompien lasten kohdalla kannustaminen, innostaminen sekä leikin mahdollistaminen ovat tärkeä osa aikuisen työtä.

Tunteiden käsittely. Ojala (2011, 40) kertoo opinnäytetyössään, että lapsi kokee vanhempien erotilanteessa hyvin monenlaisia tunteita, jopa sellaisia joita lapsi ei osaa välttämättä nimetä saati sitten hallita. Lapsen oppiessa nimeämään ja tunnistamaan tunteitaan hänelle syntyy myös mahdollisuus oppia hallitsemaan niitä. Cacciatoren (2009, 18) mukaan lapsen pitää saada näyttää tunteensa eikä niitä saa vähätellä. Suuttuminen ja pettyminen ovat sallittuja tunteita. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus näyttää tunteita.

Sadut. Sadut ovat yksi tapa käsitellä vaikeaa aihetta. Ne voivat lohduttaa ja niiden avulla lapsi voi käsitellä erilaisia tunteita. Saduissa ikäviä asioita voidaan lähestyä ja käsitellä symbolisen etäisyyden kautta. Lapsilta saatetaan nykyään vaatia hyvin aikuismaista käsittelyä ikäviin asioihin. Sadut ovat terapeuttisia jo pelkästään siksi, koska niissä ei lapselta vaadita mitään, vaan paremminkin ne päästävät lapsen ikätasolleen. (Lehtonen & Niemelä 2007, 5.) Satujen avulla lapsella on mahdollisuus käydä läpi vaikeuksia ja menetyksiä mielikuvitusta apuna käyttäen ja sen avulla löytää sadun henkilöistä ja tapahtumista yhtäläisyyksiä verrattuna omaan elämäänsä. Lapsella on tarve etsiä asioihin syy-seuraussuhteita, joiden avulla hän kykenee ennakoimaan elämää ja pääsee kaaoksesta järjestykseen. Saduissa syy ja seuraus tulevat esiin. (Ylönen 2007, 7-8.)

Saduilla on aina ollut parantava ja hoitava tehtävä. Ne voivat toimia myös ennaltaehkäisevästi. Satuja käytetään lasten kanssa esimerkiksi kriisien ja menetysten käsittelyssä. Kun satuja käytetään kuntouttavassa mielessä tai niiden avulla käsitellään lapselle vaikeaa asiaa, voidaan tästä käyttää nimitystä kirjallisuusterapia tai satuterapia. Päiväkodissa ei toteuta terapiaa, mutta siellä voidaan toimia terapeuttisesti. Siksi päiväkodin työntekijät voivat käyttää tätä menetelmää työssään. (Arvola & Mäki 2009, 13–14, 25.)

Sadutus. Karlsson (2014, 18–20) määrittelee sadutuksen menetelmänä, jonka tarkoituksena on saada sekä lapsi, nuori, että aikuinen muokkaamaan ajatuksiaan tarinaksi. Sadutuksen ideana on, että lasta tai lapsiryhmää pyydetään kertomaan oma kertomus, jota aikuinen kuuntelee samalla, kun kirjoittaa satua ylös sanatar-kasti. Sen tarkoituksena on pyrkiä vastavuoroiseen kuunteluun, kerrontaan sekä ottamaan vastaan toisen ajatukset vakavasti ja yhdessä tekemiseen.

Eroryhmät. Juusola (2008, 27) kirjoittaa eroryhmistä, joita järjestetään pääasiassa aikuisille. Ryhmissä työskentely on apuna kriisin synnyttämien tunteiden läpi käy-misessä sekä antaa mahdollisuuden jakaa tunteitaan vertaisryhmässä. Niemelä ja Kääriäinen (2008, 89-92) puhuvat puolestaan lasten eroryhmistä ja he ovat samaa mieltä Juusolan kanssa siitä, että eroryhmässä pystytään toisten kokemusten avulla löytämään ratkaisuja omien tunteiden käsittelyyn. Voimavaroja selviytymi-seen saa jo pelkästään siitä, kun tietää, ettei ole vaikeiden asioiden kanssa yksin.

Psykologi Kari Kiianmaa on kehittänyt yhdessä parisuhdekouluttaja Marianna Stolbown kanssa eroryhmäseminaarien menetelmän tri Bruce Fisherin työn pohjal-ta. Ryhmän periaatteena on Fisherin jälleenrakennus menetelmä. Menetelmä pe-rustuu oppimiseen ja tämän myötä sitä voidaankin pitää koulutuksena. (Suomalai-sen eroseminaarin vetäjät 2014.) Fisher (2007, 321) on määritellyt lapsille jälleen-rakennuskuutiot. Ensimmäiseksi kuutioksi hän nimeää ”tiedän mitä avioero tarkoit-taa ja mitä se minulle merkitsee”. Tämän kuution avulla lapsi osaa määritellä avio-eron sekä ymmärtää mitä se merkitsee. Toisena kuutiona on ”löydän keinoja selvi-tä kokemistani muutoksista”. Tällöin lapsi löytää terveitä keinoja ympärillä olevien asioiden käsittelyyn.

Kolmantena jälleenrakennuskuutiona Fisher (2007, 321–322) mainitsee ”osoitan tunteitani loukkaamatta itseäni tai muita”. Lapsi on nyt tietoinen tunteistaan ja osaa ilmaista niitä sopivalla tavalla. Neljäntenä kuutiona on ”tiedän, että ero on aikuisten ongelma”. Tällöin lapsi alkaa ymmärtää, ettei vika ole hänessä. Viidentenä hän mainitsee ”voin yhä rakastaa sekä äitiäni että isääni”. Tämän myötä lapsi ymmär-tää, ettei hänen tarvitse valita kumpaakaan vanhempaa, vaan saa edelleen olla molempien kanssa. Kuudentena kuutiona on ”hyväksyn sen, että vanhempani ei-vät enää palaa yhteen”. Nyt lapsi hyväksyy sen, etteivät vanhemmat ole enää pa-

laamassa yhteen. Seitsemäntenä jälleenrakennuskuutiona on ”näen asioita, joista pidän sekä asioita, joista en pidä, jos äitini tai isäni löytää uuden kumppanin”. Lapsi ei enää näe vanhemman seurustelua vain hyvänä tai pahana asiana. Toiseksi viimeinen kuutio on ”opin olemaan ystävä itselleni vanhempien eron kautta”. Tässä vaiheessa oleva lapsi on ymmärtämisen loppuvaiheessa. Viimeinen kuutio onkin ”olen vapaa olemaan oma itseni”. Tässä kohtaa sekä vanhempi että lapsi ovat saaneet muutettua kriisin kasvattavaksi kokemukseksi.

6 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS

Tässä luvussa kerromme ensin tutkimuksemme taustasta sekä tutkimusprosessistamme. Tämän jälkeen käymme läpi tutkimuksemme tarkoituksen, tavoitteet sekä tutkimuskysymyksemme. Käsitlemme myös käyttämäämme tutkimusmenetelmää sekä aineistonkeruuta. Tutkimusta tehdessä täytyy aina miettiä tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä sitä, miten tutkimustuloksia analysoidaan. Nämä asiat käydään läpi viimeisessä alaluvussa.

6.1 Tutkimuksen tausta ja tutkimusprosessi

Opinnäytetyömme yhteistyötahona oli Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatus. Seinäjoella on 33 päiväkotiä, 15 ryhmäperhepäivähoitajaa sekä 86 perhepäivähoitajaa. Seinäjoen kaupunki tarjoaa varhaiskasvatusta, joka vastaa lapsen ja hänen perheensä tarpeisiin. Varhaiskasvatus on turvallista sekä tavoitteellista ja sitä toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä. (Varhaiskasvatuspalvelut, [viitattu 7.9.2016].)

Yhteistyö Seinäjoen varhaiskasvatuksen kanssa alkoi omasta aloitteestamme. Otimme yhteyttä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajaan, jolta saimme tutkimusluvan 2016 vuoden alussa. Tämän jälkeen otimme yhteyttä kaupungin päiväkoteihin. Lähetimme päiväkodin johtajille sähköpostiviestin, jossa kerroimme ketä olemme ja mistä tutkimuksessamme on kyse. Kuusi päiväkotiä lähti tutkimukseemme mukaan. Lähetimme haastattelun teemat ja kysymykset etukäteen päiväkoteihin, jotta heillä olisi aikaa miettiä vastauksia ja kerätä tietoa koko päiväkodista.

Keräsimme aineistomme haastattelemalla. Toteutimme viisi haastattelua kasvotusten. Yhdessä haastattelussa oli mukana kaksi päiväkodin työntekijää, muissa haastatteluissa yksi. Yksi haastateltavista päiväkodeista toivoi, että saisi vastata haastatteluun kirjallisesti ja sen vuoksi lähetimme heille teemahaastattelurungon.

Olemme analysoineet kirjallisen vastauksen muiden haastattelujen tapaan. Tarkentavia kysymyksiä emme voineet tälle yhdelle päiväkodille esittää, joten vastaukset olivat lyhyempiä kuin toisilla. Nauhoitimme kasvotusten käydyt haastattelut. Kerroimme haastateltaville, että kukaan muu ei pääse haastatteluita kuuntelemaan kuin me.

Suurin osa haastateltavista työskenteli päiväkodinopettajan/lastentarhanopettajan ammattinimikkeellä. Yksi päiväkodinopettajista toimi tällä hetkellä ammatillisena opettajana. Yksi haastateltavista toimi päiväkodin johtajana ja yksi lähihoitajan ammattinimikkeellä. Haastateltavat olivat olleet töissä päiväkodissa seitsemästä kuukaudesta 30 vuoteen. Tutkimusaineiston keräsimme keväällä 2016. Litteroimme haastattelut kahden kuukauden sisällä siitä, kun olimme käyneet päiväkodeissa haastattelemassa.

6.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Vilka (2015, 30–31) sanoo tieteellisellä tutkimuksella olevan vertailuperusta, josta tutkimus lähtee ja mihin se lopulta päättyy. Vertailuperusta muodostuu tieteelliseen tutkimukseen asetettujen vaatimusten mukaisesti. Vilkan (2015, 31) mukaan Econ (1989, 43–46) kertoo tieteellisen tutkimuksen ehdoiksi seuraavat: tutkimuskohteen tulee olla täsmällisesti määriteltävissä, niin että myös lukija ymmärtää sen selkeästi; tutkimuksen on tuotettava jotakin uutta; siitä on oltava hyötyä muille sekä siitä on annettava perusteet keskustelulle.

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, miten parisuhteiden erot näkyvät päiväkodeissa ja miten eroja käsitellään lasten kanssa. Tämän lisäksi olemme kiinnostuneita siitä miten perheitä ja erityisesti lapsia tuetaan eron yhteydessä sekä minkälaisia menetelmiä siihen käytetään. Koska vanhempien erot ovat yleistyneet, haluamme myös tietää, miten henkilökunta kokee oman tietämyksensä erojen käsittelyyn ja kaipaavatko he enemmän tietoa.

Meidän tutkimuskysymyksemme ovat:

- Miten vanhempien ero näkyy päiväkodissa?

- Miten eroperhettä huomioidaan ja tuetaan päiväkodissa?
- Miten eroperheiden tukemista voisi kehittää?

Rajaamme tutkimuksemme ainoastaan päiväkodin henkilökunnan ajatuksiin ja huomioihin. Emme lähde haastattelemaan perheitä tai lapsia. Meitä kiinnostavat erityisesti tämän hetkiset ajatukset ja tieto, mitä päiväkodeilta löytyy liittyen vanhempien eron käsittelyyn ja vaikutuksiin. Haluamme saada selville mahdollisia kehittämiskohteita.

Tavoitteena tällä opinnäytetyöllä on tuottaa Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatukselle tietoa erilaisista tavoista toimia erotilanteissa. Lisäksi tavoitteenamme on löytää eron käsittelyyn liittyviä asioita, joista toivotaan lisää tietoa tai vastaavasti asioita, joista ei nähdä lisäkoulutuksen tarpeellisuutta. Tavoitteena on löytää sellaisia näkökulmia, joita ei välttämättä joka paikassa osata edes ajatella. Toki erot eivät näy välttämättä yhtä selvästi joka paikassa, mutta sen vuoksi olisikin tärkeää, että ne joilla on enemmän kokemusta eroperheiden tukemisesta, antaisivat tämän tutkimuksen kautta tietoa niille, joilla sitä on vähemmän.

6.3 Laadullinen tutkimus ja aineistonkeruu

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena tutkimuksena. Kananen (2014, 18) toteaa, että yksinkertaisesti sanottuna laadullinen tutkimus tarkoittaa mitä tahansa tutkimusta, jossa ei käytetä määrällisiä menetelmiä eikä tuloksista tehdä tilastollisia päätelmiä. Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ero onkin se, että määrällinen tutkimus tarkastelee lukuja, laadullinen tutkimus sanoja ja lauseita. Kvalitatiivinen tutkimus oli mielestämme hyvä valinta tähän opinnäytetyöhön, koska saimme tällä tavalla kattavimman kuvan siitä, miten Seinäjoen varhaiskasvatuksessa huomioidaan eroperheet sekä miten sitä voisi kehittää.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ihmisten omien kuvausten tavoittaminen koetusta todellisuudesta. Kuvaukset sisältävät niitä asioita, jotka ovat ihmisille tärkeitä sekä merkityksellisiä. (Varto 1992, 23-24, 58-59, Vilkan 2015, 118 mukaan.) Kananen (2014, 18) puolestaan määrittelee laadullisen tutkimuksen tavoitteeksi

kokonaisvaltaisen ymmärryksen saamisen tutkittavasta ilmiöstä. Tutkittavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään, tulkitsemaan ja kuvaamaan.

Laadullisen tutkimuksen kohteina ovat usein aikaan ja paikkaan sidotut ilmiöt. Monet ilmiöt ovat näkymättömiä tai abstrakteja ja ne ovat syntyneet ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kun käytetään laadullista tutkimusta, ei koskaan saavuteta niin sanottua lopullista totuutta. Tutkittavasta ilmiöstä löytyy aina uusia puolia ja erilaisia tulkintoja. (Puusa & Juuti 2011, 31.)

Kanasen (2014, 16, 18) mukaan laadullinen tutkimus on hyvä valinta silloin, kun ilmiötä ei tunneta kunnolla. Toisin sanoen ei ole vielä olemassa teoratietoa, joka selittäisi tarkastelun kohteena olevan ilmiön. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ja tulkita ilmiöitä. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 18) kuitenkin tarkentavat, että laadullisessa tutkimuksessa teoriaa tarvitaan tutkimuksen taustalle välttämättä. Puusa ja Juuti (2011, 48) ovat samaa mieltä Kanasan (2014, 16, 18) kanssa siitä, että laadullisen tutkimuksen ominaispiirre on usein se, että tutkimuksen kohde on tutkijalle ennalta tuntematon. Emme tiedä etukäteen, onko päiväkodeissa mietitty eroperheiden tukemista, joten myös tästä syystä laadullinen tutkimusmenetelmä sopi opinnäytetyöhömme.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä on useimmiten haastattelu, havainnointi, kysely sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä menetelmiä voidaan käyttää rinnakkain tai yhdistelemällä niitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Haastattelu tai havainnointi ovat hyviä menetelmiä laadullisessa tutkimuksessa, koska silloin tutkittavien ääni ja näkökulmat pääsevät parhaiten esille (Puusa & Juuti 2011, 56).

Puusa (2011, 73) toteaa, että erilaiset haastattelutyypit ovat yleisimpiä tutkimusaineiston keruumenetelmiä. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 34–35) kuvaavat haastattelua joustavaksi menetelmäksi, koska haastattelutilanteessa on mahdollisuus suunnata tiedonhankintaa itse haastattelutilanteessa. Haastattelun etuja ovat esimerkiksi mahdollisuus selventää tai syventää vastaajan antamia vastauksia. Haastattelu on hyvä valinta silloin, kun ei etukäteen tiedetä vastauksen suuntaa eli kysymyksessä on aihe, joka on vähän kartoitettu tai kokonaan tuntematon.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidun siitä tekee se, että haastattelun teemat ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten muoto ja järjestys voivat vaihdella. Teemahaastattelu rakennetaan valittujen teemojen ympärille. Haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymyksien sijaan keskeisten teemojen mukaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja vaan haastateltava saa vastata täysin omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48). Puusa (2011, 82) lisää, että teemahaastatteluun valittujen teemojen tulee perustua pääasiallisesti tutkittavasta asiasta jo tiedettyyn teorian tietoon. Mikäli ilmiötä ei ole tutkittu, voidaan faktakysymyksien lisäksi esittää intuitiivisia ja kokemuksiin perustuvia havaintoja kysymysten pohjana.

Valitsimme haastattelumenetelmäksemme teemahaastattelun. Vaikka lähetimme haastattelukysymykset etukäteen päiväkoteihin, meille oli tärkeämpää käydä läpi valitsemamme teemat, ei välttämättä jokaista kysymystä liittyen kuhunkin teemaan. Teemahaastattelu mahdollistaa sen, että haastattelutilanteessa voi esittää tarkentavia kysymyksiä tai esittää ihan uusia kysymyksiä, jotka liittyvät valittuihin teemoihin. Vastajilta ei myöskään odotettu tietynlaista vastausta eli valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut.

6.4 Tutkimuksen analysointi

Vilkan (2015, 163) mukaan Anttila (1996; 254–256) sekä Tuomi ja Sarajärvi (2002, 107–108) kertovat, että sisällönanalyysiä pidetään erityisesti laadullisen tutkimuksen metodina, jossa on tarkoituksena etsiä merkityssuhteita ja – kokonaisuuksia. Tieto ei ole siis etsittävässä numeerisina tuloksina vaan sanallisena tulkintana. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tavoittelee tutkijaa löytämään aineistosta esimerkiksi jotakin toiminnan logiikkaa tai tyyppillistä kertomusta. Tuomi ja Sarajärvi (2002, Milesin & Hubermanin 1984, 110–111 mukaan) kirjoittavat sisällönanalyysin pohjautuvan kolmevaiheiseen prosessiin. Ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen, toinen vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä kolmas vaihe abstrahointi eli teoreettinen käsittely.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä edetään vaiheittain tutkimusaineiston kanssa aloittaen haastatteluiden kuuntelemisella sekä litteroinnilla eli kirjoittamalla kuuntelut auki sanasta sanaan. Seuraavaksi luetaan haastatteluja sekä perehdytään sisältöön. Kun aineisto on luettu, on etsittävä pelkistettyjä ilmaisuja ja listattava niitä sekä etsiä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaukset tulisi yhdistää ja muodostaa niistä alaluokkia ja siitä edelleen yhdistää alaluokkia ja muodostaa yläluokat. Viimeisenä vielä yhdistää yläluokkia ja koota kokoava käsite. (Miles & Huberman 1984, Tuomen & Sarajärven 2002, 111 mukaan.)

Emme varsinaisesti tehneet sisällönanalyysiä, mutta analyysistämme löytyy sen piirteitä. Olemme päätyneet kirjoittamaan tutkimustuloksemme auki tutkimuksesta nousseiden teemojen avulla. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 93) kirjoittavat teemoittelun painottuvan siihen, että mitä kustakin teemasta on sanottu. Siinä on kyseessä siis aineiston pilkkominen ja ryhmittely tutkimuksesta nousseiden aihepiirien mukaan. Tämän myötä on mahdollista seurata teemojen esiintyvyyttä.

Aloitimme aineiston analysoinnin haastattelujen kuuntelemisella sekä niiden litteroinnilla. Tämän jälkeen kävimme läpi litterointeja ja luokittelimme haastatteluista nousseita teemoja. Kokosimme yhteen teemoja ja etsimme haastatteluista yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia. Kun olimme saaneet koonnin valmiiksi, päätimme mitkä ovat pääteemat, joiden mukaan lähdemme kirjoittamaan analyysiä auki. Tämän jälkeen lähdimme kokoamaan teemojen alle huomioita haastatteluista ja sen jälkeen kirjaamaan niitä analyysiksi. Meidän teemoiksi muodostuivat eroperheiden yleisyys päiväkodissa, eroperheiden ja erityisesti lasten huomioiminen ja tukeminen sekä huomioimisen ja tukemisen kehittäminen.

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

Vilkan (2015, 41) mukaan tutkimusetiikka pohjautuu hyvän tieteellisen käytännön toteuttamiseen. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan kollegojen, tutkimuskohteen, rahoittajien, toimeksiantajien ja suureen yleisön kanssa sovittuja lupauksia. Kuula (2006, 21) kertoo eettisen ajattelun olevan kykyä niin omien kuin yhteisöjen arvojen kaut-

ta pohtia sitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Vilkka (2015, 41) lisää vielä, että hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan sitä, että tutkijoiden tulisi noudattaa kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Mielestämme meidän tutkimuksemme on eettisesti toteutettu, sillä olemme pitäneet lupaukset, joita yhteistyökumppanin kanssa on sovittu. Olemme myös noudattaneet kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä.

Vilkka (2015, 47) mainitsee tutkimusaineistojen säilytyksen liittyvän myös tutkimusetiikkaan. Hänen mukaansa on erittäin tärkeää, että tutkimusaineistot eivät pääse missään vaiheessa väriin käsiin. Olemme pitäneet huolen, että tutkimusaineistot ovat ainoastaan meidän hallussamme eikä niitä pääse kukaan muu kuulemaan, lukemaan tai näkemään. Opinnäytetyömme valmistuessa poistamme nauhoittamamme haastattelut sekä hävitämme litteroinnit.

Tutkimukseen saattaa joskus tulla virheitä, mutta pääperiaatteena on, että tutkimuksesta saataisiin luotettava. Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin käytetään erilaisia mittareita. Reliaabelius tutkimuksessa tarkoittaa toistettavuutta mittaustulosten välillä. Reliaabelius tarkoittaa siis kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliaabelius voidaan todeta esimerkiksi siten, että kaksi tutkijaa päätyy samaan lopputulokseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.) Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteettiä mitataan kohteen tutkimista luotettavasti. Siinä tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, etteivät satunnaiset tekijät vaikuta tutkimustuloksiin. (Koskinen ym. 2005, 254, Aaltion ja Puusan 2011, 154–155 mukaan.) Tutkimuksen reliabiliteettia lisää se, että tutkimuksessa on ollut mukana kaksi tutkijaa ja molemmat ovat saaneet samat tutkimustulokset. Tämän lisäksi olemme kiinnittäneet huomiota siihen, että haastattelutilanteessa mikään ei vaikuttaisi haastateltavan vastauksiin. Kirjalliseen vastaukseen emme voineet vaikuttaa millään tavoin.

Toinen tutkimuksen luotettavuuden mittari on validius. Validius laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitettukin mitattavan. Validius laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa kuvausten ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.) Tutkimuksemme on mielestämme validi, sillä olemme saaneet vastaukset asettamiim-

me tutkimuskysymyksiin ja näin ollen olemme onnistuneet mittaamaan juuri sitä, mikä oli tarkoituksemmekin. Olemme onnistuneet kuvaamaan tutkimuksemme luotettavasti yhteen sovittaen kuvauksen ja selitykset.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 227) mainitsevat kuitenkin, että validius ja reliabelius ovat paremmin määrälliseen tutkimukseen sopivia käsitteitä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteutuksesta. Tämä koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Jokainen vaihe tulisi siis kuvata erittäin tarkasti. Tämän vuoksi olemme pyrkineet kuvaamaan jokaisen tutkimuksen vaiheen mahdollisimman tarkasti, jotta tutkimuksemme olisi mahdollisimman luotettava.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tämän luvun tarkoituksena on kuvata tutkimuksemme tulokset. Kerromme tulokset omin sanoin ja täydennämme niitä lainaamalla suoraan haastateltavia henkilöitä. Olemme numeroineet haastateltavat yhdestä seitsemään ja merkinneet numerot h- etuliitteellä. Emme ole lainanneet sellaisia kommentteja, joista haastateltava voisi olla tunnistettavissa. Olemme otsikoineet alaluvut tutkimuskysymysten pohjalta.

7.1 Eroperheiden yleisyys päiväkodeissa

Vanhempien erojen yleisyyttä selvitimme haastatteluissa kysymällä eroperheiden määrää kussakin päiväkodissa. Päiväkotien lapsiryhmät olivat hyvin erikokoisia ja eroperheiden määrä vaihteli jonkun verran. Yhdessä päiväkodissa oli vain viisi tai seitsemän eroperhettä koko isossa päiväkodissa. Kahdessa päiväkodissa mainittiin, että jokaisesta ryhmästä löytyy vähintään kaksi korkeintaan viisi eroperhettä. Kahdessa päiväkodissa noin puolet perheistä oli eroperheitä. Olimme myös kiinnostuneita siitä, kokevatko työntekijät, että eroperheet ovat yleisiä tai ovatko ne lisääntyneet vuosien varrella. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että eroperheet ovat yleisiä tai ovat yleistymässä. Yhdessä päiväkodissa ei koettu, että eroperheiden yleisyys näkyisi päiväkodissa. Haastateltavien vastausten pohjalta voidaan sanoa, että eroperheet ovat yleistyneet päiväkodeissa.

No me justiin mietittiin sitä niin kyllä saa sanoa, että joka ryhmäs on muutamia perheitä, että ei oo niinku sellasta ryhmää kyllä, että ei olisi niinku eroperheitä, että kyllä on yleistä. (H1)

Kysyimme haastatteluissa, miten eroperheiden yleisyys päiväkodeissa näkyy. Yhdessä päiväkodissa oltiin sitä mieltä, että erojen yleisyys ei näy millään tavalla. Muissa päiväkodeissa erot kuitenkin jollain tapaa näkyivät. Lähes kaikissa päiväkodeissa oltiin sitä mieltä, että erot näkyvät lapsen käytöksessä. Lapsi voi olla ärtynyt tai tuntea eroahdistusta jompaankumpaan vanhempaan. Se voi näkyä lap-

sessä myös levottomuutena, epävarmuutena tai väsymisenä. Yhdessä haastattelussa mainittiin, että lapsi saattaa reagoida eroon vasta myöhemmin. Lasten lisäksi erot näkyvät vanhemmista ja heidän käytöksestään.

...kyllä se näkyy lapsis, että lapset on tietyllä lailla ainaki alkuvaihees vähän sellaaasia tuota hämmentyneitä ja ehkä vähä väsyneitä ja ärtyneitä ja tuota sitte myös vanhemmat tietyllä lailla, niillä on keskenään, ku se ero on tullu, nii niitä hankaluuksia ja kommunikointivaikeuksia nii se näkyy siinä. (H6)

Vaan sen (lapsen) pitää elää sitä elämää hetken aikaa ennen ku se niinku hoksaa mistä on niinku kysymys. Että siinä saattaa mennä vuosikin ennen ku se reagoi. Osaako sitte henkilökunta kattoo sinne taakse päin, mistä se johtuu se reagointi. (H5)

Osalta haastateltavilta kysyimme erikseen, näkyykö vanhempien ero lapsissa fyysisinä oireina. Kahden haastateltavan mukaan erot näkyvät lapsissa kehityksen takautumisena. Toinen heistä mainitsi esimerkiksi päiväkastelun, vaikka lapsi olisi jo oppinut aiemmin vaipasta eroon. Yksi haastateltavasti oli puolestaan sitä mieltä, että ei ole huomannut mitään fyysisiä oireita.

Erojen yleisyydestä puhuttaessa kysyimme haastatteluissa, onko heidän mielestään vuoroasuminen lisääntynyt. Osa haastateltavasta oli sitä mieltä, että vuoroasuminen on lisääntynyt. Yksi haastateltava lisäsi myös sen, kuinka rankkaa vuoroasuminen on pienelle lapselle. Kaikissa päiväkodeissa ei ollut lapsia, jotka asuivat molempien vanhempien luona yhtä paljon. Haastattelusta kävi ilmi, että joissakin tilanteissa voidaan viedä toisen vanhemman luo keskellä viikkoa, jotta ei tulisi liian pitkää katkosta toisen vanhemman näkemiseen. Yhdessä päiväkodissa mainittiin, että heillä näkyy se, että isää nähdään harvoin ja myös se, että kummankin vanhemman luona ollaan yhtä paljon.

... sen huomaa, että se on se varsinki se vaihdosaika siinä, niin, niin niin se on pienelle lapselle tosi rankkaa...kun on niinku vaikka äitiltä vaihtanu isälle ja sitte tulooki seuraavana päivänä hoitoon, niin se näkyy aivan selkiästi niis lapsis...tietyllä lailla se vielä on sielä se ero siitä äidistä, niin se on niin syvällä vielä, nii et ei oo kunnolla päässy vielä isän isän työ ja sitte vielä lähretähä hoitoon, nii elikkä siis siinä on niinku niin monta sellaaasta muuttujaa..(H6)

No sellasia perheitä on jonkun verran että että isää nähdään aika harvoin. Sitte on sellasia justii et on aika tasan...(H4)

...pääsääntöisesti kuitenkin niin että ne käy sitte viikonloppuna sitte yleensä sen isän luona tai isän perheen luona. (H3)

Halusimme saada selville onko päiväkodissa paljon uusperheitä ja näkyykö se jotenkin päiväkodeissa. Kirjallisessa vastauksessa tätä kysymystä ei ollut, mutta muilta kysyimme uusperheistä. Kaikissa näissä päiväkodeissa oli tullut vastaan uusperheitä. Haastatteluissa kävi ilmi, että myös eronneita uusperheitä on. Uusperheet ovat näkyneet päiväkodeissa lähinnä hakutilanteissa, joissa lasta tulee hakemaan esimerkiksi isä- tai äitipuoli, mutta kukaan ei nähnyt siinä mitään erityistä lukuun ottamatta yhtä akuuttia tilannetta. Haastattelussa mainittiin myös, että olisi kiva, jos uusista kumppaneista ja sisaruksista kerrotaisiin avoimesti, että niistä voisi päiväkodissa puhua. Ajatuksia herätti se, kuinka nopeasti kuvioihin tulee uusperhe ja kuinka paljon lapsella on tottumista uusiin asioihin vanhempien myötä.

...tai siitä (uudesta kumppanista) ainaki pitäis kans myös keskustella että niinku me tiedettäis että kuka hän on ja onko uusia sisaruksia että voidaan sitten heistäkin ruveta puhumaan tällei mukavaan sävyyn..(H4)

...meillekin niin normaalia et sieltä tulee isäpuoli tai äitipuoli hakemaan ja on niinku se on hyvin luontevaa...(H3)

...juuri on ero takana ja sitten onki jo yhtäkkiä uusioperhe...aika nopi-alla aikavälillä ne asiat ja musta tuntuu, että se on se on vielä hämmentävää lapselle... siinäki voi olla vähä niinku kuherruskuukausi, et jos sattuu, et molempien perheis o niinku lapsia ja ku ne pääsöö yhteen, niin se on vähä jännää ja mukavaaki, mut sitte rupiaa näkymään se, et se on tosi niinku käy hermojen päälle...(H6)

Erot eivät aina suju ongelmitta ja sen vuoksi selvitimme, näkyvätkö päiväkodeissa riitaiset erot. Riitaisten erojen yhteydessä olimme kiinnostuneita siitä, miten ne päiväkodeissa näkyvät ja erityisesti, miten lapset reagoivat. Suurin osa kertoi riitaisten erojen näkyvän päiväkodissa. Yksi oli puolestaan sitä mieltä, että ei riitaisuus näy, mutta kommunikaatio ongelmat kyllä näkyvät. Kaikissa päiväkodeissa riitaiset erot eivät näy, mutta lasten puheissa kuuluu kyllä, että isän luona saa tehdä jotain mitä äidin luona ei saa ja toisin päin. Haastatteluista kävi ilmi, että riitaisia

ero voi näkyä perheiden pahoinvointina, vanhemmat haukkuvat toisiaan, vanhemmat eivät suostu tulemaan samaan aikaan lasta koskeviin palavereihin sekä lapsen käytöksessä.

Lapselta voi puuttua tarvittavia vaatteita, hän on alakuloinen tai aggressiivinen. (H7)

...et jos aatellaan et jos vaikka joku erityistä tukea tarvitseva lapsi niin niin sitte voi olla vaikee järjestää niitä psykologin kans esimerkiksi niitä yhteisiä keskusteluja ku ne (vanhemmat) ei halua tulla samaan aikaan...(H4)

...mitä sopusampi se ero on, sitä paremmin se lapsi niinku voi ja sitä helpompi sen on siitä niinku puhuakki...(H5)

7.2 Eroperheen lapsi päiväkodissa

Aloitimme lapsen tukemiseen ja huomioimiseen keskittyvän teeman käsittelyn kysymällä, huomioidaanko tai tuetaanko eroperheiden lapsia päiväkodissa, jossa haastateltava työskenteli. Jos vastaus oli kyllä, tarkensimme asiaa, ja kysyimme millä tavalla lapsia tuetaan ja onko päiväkodilla käytössä jonkinlaisia menetelmiä.

Vastauksista kävi ilmi, että kaikissa haastattelemissamme päiväkodeissa eroperheen lapsi huomioidaan ja hän saa siihen tukea ja apua, mikäli hän sitä tarvitsee. Kaksi vastaajista korosti sitä, että lasta ei huomioida näkyvästi eikä perheen tilanteesta tehdä isoa numeroa. Suurin osa mainitsi lapsen kuuntelemisen sekä sylin ja läheisyyden antamisen keinoiksi tukea lasta.

Mutta et kyllä niinku totta kai sillee huomioidaan ja tuetaan sitä, sitä lasta et ollaan niinku sellaasia turvallisia aikuisia täälä sille lapselle... nii nii on vaa niinku sylipaikka sille lapselle ja sitte antaa sitä lämpöä ja turvaa. (H1)

Ei mitenkään näkyvästi huomioida välttämättä... lähinnä sitä sellaista arjen huomiointia enemmän lapsille ja syliä ja sellaista on niinku sitte yritetty tarjota, et se on selkeesti sitte lapselle siinä kohtaa ollu ehkä se sellane tärkein asia, mitä lapsi on kaivannu. (H6)

Huomioimme aina lasta jos huomaamme hänen kaipaavan syliä, kuuntelua, pohtimiskaveria. (H7)

Useimmat haastateltavat totesivat, että tavallinen arki ja pysyvät rutiinit ovat yksi keino, joilla tukea lasta. Yksi haastateltava mainitsi, että päiväkotia on lapselle kuin turvapaikka. Kotona saattaa olla meneillään monia muutoksia, joten on tärkeää, että päiväkodissa rutiinit pysyvät samana ja lapsi saa olla täysin oma itsensä. Päiväkodissa pyritään luomaan sellainen ilmapiiri, että lapsi saa kertoa mitä oikeasti kuuluu ja puhua asioista miettimättä mitä saa sanoa ja mitä ei.

...pyritään siihen, että niinku ne arkirutiinit ja kaikki sellanen niinku pysyis ainakin hyvin samanlaisena niinku meidän puolelta, että se lapsi ei siinä niinku, saa jatkaa sitä normaalia elämää mikä on ollu ennen eroakin, että mahdollisimman nopeasti. (H3)

...mutta tavallaan se tukeminenki on sitä arjen työtä että me leikitään ja tehdään niitä normaaleita asioita koska usein niinku huomaa, että lapsella on helppo olla täällä ku sillä on tietyt asiat mitä se täällä tekee ja tietyt kaverit että niin se on niinku tää on semmonen pysyvät asia vaikka sitte kotona onki erikoista että niinku tavallaa toisaalta haluais sille lapselle myös vapaa-aikaa siitä erosta tiedättekö että niinku että saa tehdä vaan niitä omia tärkeitä asioita, leikkiä ja ulkoilla. (H4)

Että se päiväkotihan on lapselle sellanen turvapaikka, et sen pitäis saada puhua sielä mitä se haluaa. (H5)

Haastatteluissa kävi ilmi, että tärkeänä asiana lapsen tukemisessa pidettiin positiivisen kuvan ylläpitämistä molemmista vanhemmista. Esimerkiksi juttelemalla lapsen kanssa positiivisen sävyyn hänen elämässään tapahtuneista muutoksista ja kyselemällä, mitä hänelle kuuluu. Vanhemmista täytyy myös puhua arvostavaan sävyyn.

...yleensä jos vaikka laittaa hiuksia tai jotaki, niin siinä kohtaa mä ainaki usein kysyn, että mitä sulle kuuluu ja oookko nähny äitiä pitkään aikaan tai oookko nähny, olikko iskällä viikonloppuna tai mitä teitte ja oliko kivaa tälläsen niinku positiivisen kautta yrittää sitä sit saada. (H5)

No tokihan me nyt pyritään tukemaan samalla lailla ku muitaki että että niinku pitää yllä sitä positiivista mielikuvaa niistä vanhemmista niinku muillaki lapsilla että että puhutaan sii niinku niistä vanhemmista arvostavasti ja kysellää ja että miten kotona kotona että mitä ootte iskän

kans tehny ja äitin kans ja minkälainen se sun uusi koti on, tällstä ihan niinku perus. (H4)

Eron käsittelyssä käytetyin menetelmä oli kirjallisuuden hyödyntäminen. Lähes kaikki mainitsivat käyttäneensä tätä menetelmää erojen käsittelyyn lasten kanssa. Yksi haastateltava kuitenkin lisäsi, että on käyttänyt kirjaa vain silloin kun tilanne on ollut oikein haastava. Haastatteluissa mainittiin, että kirjat olivat joko erosta kertovia tai kertoivat erilaisista perheistä.

Ja jonkun verran on sitte kirjallisuutta aiheeseen, että kirjoja, jotka käsittelee eroa ja muuta, että niitä sitte käytetään aina vähä tarpeen mukaan. (H3)

Joskus me kyllä luetaan ihan tarkotuksella jotaki, mikä se sellanen kirja on joka on sellanen klassikko kirja meillä jotenki että siinä on niitä erilaisia perheitä että perhe voi olla pieni tai iso ja perhe voi olla tällänen ja tällänen. (H4)

On paljon erokirjoja, mitä luetaan... ne on aika kovia kirjoja kyllä, että niissä oikeesti käsitellään niitä eron ja ero, siellä näytetään ilmeitä. (H5)

Muita menetelmiä, joita haastatteluissa mainittiin, olivat sadutus sekä piirtäminen. Myös tunteiden käsittelystä ja tunnekasvatuksesta puhuttiin kolmen haastateltavan kanssa. Nykyään päiväkodeissa opetellaan mitä eri tunteita on ja mistä ne johtuvat. Yksi haastateltava mainitsikin, että hänen omassa lapsuudessaan tunteista ei puhuttu päiväkodissa. Hyvät tunnetaidot auttavat vaikeiden asioiden, esimerkiksi vanhempien eron, käsittelyssä.

Sadut ja sadutus on niinku yks semmonen mitä paljo täs talos käytetään että saa niinku sen lapsen tunteita sielä sitte käsiteltyä (H3)

...ja puhutaan paljon perheistä ja niistä hirveesti piirrellään ja sitä, sitä myös omaa itseään tutkitaan ja piirtää perhe ja sitte ne on erilaisia ne kuvat niistä tietenk... ja sitte nykyään on päiväkodissa noussu varmaan se tunteiden opettelu ja tunteiden käsittely, käytetään tunnekuksua tai muita tunteisiin liittyviä tälläisiä menetelmiä, että ku se ero siinä eron aikana tulee niitä tunteita erilaisia tunteita, nii jos sä opetat lapselle, niitä tunnetaitoja jo, nii seki niinku jo auttaa siinä prosessissa. (H5)

Haastatteluissa sanottiin, että aikuisen on oltava tarkkana käsitellessään vanhempien eroa lapsen kanssa. Lapsi saattaa olla ahdistunut kotona olevasta tilanteesta tai muusta eroon liittyvästä. Tällaisessa tilanteessa lapselle on annettava aikaa ja yritettävä keskustella asiasta vasta sitten, kun lapsi on siihen valmis. Myös esimerkiksi erosta kertovaa kirjaa lukiessa on seurattava lasta, miten hän siihen reagoi.

...mut siinä huomioides pitää ottaa huomioon se, että aina tutkia sitä lasta, että jos se on kauheen niinku ahdistunu siitä tilanteesta tai tämmösestä, nii sitte pitää aina kunnioittaa sitä, et nyt se ei oo valmis puhumaan tai kertomaan tai pitää olla aina sellaset tuntosarvet pitkällä että ku jos lukee jotaki erokirjaakin, nii pitää aina kattoo, että ettei ne ahdistu liikaa sitte, nimittäin ne kirjat on aika raadollisia, jos ootte törmänny (H5)

Yksi haastateltava kertoi pitäneensä eroperheiden lapsille eroryhmää. Ryhmässä käsiteltiin eroon liittyviä asioita ja opeteltiin tunnetaitoja. Hän korosti tässäkin kohtaa kuinka tärkeää tunnetaitojen opettaminen lapselle on.

Mä joskus pidin tota sellasta avioeroryhmääkin lapsille, missä kovasti käsiteltiin niitä asioita ja kyllä se niinku se tunntaitojen opettelu on se tärkein kuitenkin. (H5)

Kiire puhuttaa paljon sosiaalialalla. Päiväkodissakin on varmasti joskus kiire, joten halusimme tietää vaikuttaako kiire eroperheiden lasten huomioimiseen päiväkodissa. Tähän kysymykseen saimme vaihtelevia vastauksia. Haastattelujen mukaan ikinä ei saisi olla niin kiire, että lapsi ei saisi tarvitsemaansa huomiota. Esille nostettiin kuitenkin myös ryhmäkokojen suurentaminen ja tämä myötä lapsia on enemmän ja yksilöllinen huomiointi kärsii. Pienryhmätoiminnan kerrottiin auttavan siihen, että lapsi pystytään huomioimaan yksilöllisesti eikä kiirettä synny niin helposti.

...mutta pienryhmätoiminta on kyllä niinku hyvää sen sen (kiireettömyyden) puolesta. (H3)

Kyllä se varmaan vaikuttaa ja sitte ku noita ryhmiäki ruvetaan suurentamaan nii, nii nii , semmone yksilöllinen huomiointi saattaa sillo vähä kärsiäki... kyllä se osaltansa vaikuttaa ja sitte seki vaikuttaa, et sitä informaatiotietoo tulee joka paikasta, nii lapsille ku henkilökunalle, tällä-

ne suurempi tulva, nii sitte saattaa lapset jäädä vähä vähemmälle. (H5)

Mä en koe, että meillä ainakaa olis se kiire vaikuttanu siihen etteikö olisi pystynyt sitä lasta huomioimaan tai tukemaan täälä töis, koska sen takia me ollaan täälä töis, että me me tuota sitä lasta tuetaan niis asiois, mihinä se tarvitto tukia. (H6)

Niin kiire ei saa olla että lapsi jäisi huomiotta. (H7)

7.3 Kasvatuskumppanuus vanhempien erotessa

Toimiva kasvatuskumppanuus on tärkeää erityisesti silloin, kun perheellä on huolia tai elämäntilanne on vaikea. Kun toimiva yhteistyösuhde on luotu, on helpompi keskustella avoimesti vaikeistakin asioista. Kysyimme haastateltavilta toivovatko vanhemmat, että heidän lapsensa huomioidaan erotilanteessa ja kuinka avoimesti vanhemmat erostaan puhuvat. Tähän liittyen kysyimme myös haluavatko vanhemmat päiväkodilta tukea. Joskus vanhempien välit ovat tulehtuneet ja ero saattaa olla riitaisa. Tästä syystä kysyimme miten päiväkodin työntekijät suhtautuvat riitaisiin eroihin.

Saimme vaihtelevia vastauksia siihen, haluavatko vanhemmat että lapsi huomioidaan erotilanteessa. Yksi haastateltavista kertoi, että useat vanhemmat haluavat huomiointia, kun taas toinen sanoi, että oikeastaan kukaan vanhemmista ei halua. Muut vastaukset olivat tältä väliltä. Osa haluaa ja osa ei. Suurin osa vastaajista kertoi kuitenkin jossain vaiheessa työuraansa kohdanneensa eroperheitä, joiden vanhemmat toivoivat, että lapsi huomioidaan päiväkodissa.

...lapset ja eroperheet on niin erilaisia, toiset haluaa et sitä asiaa käsitellään erilailla ja niinku enemmän ja toiset haluaa, että ne käsittelee niitä asioita kotona ja sitte täälä jatketaan normaaliin malliin. (H3)

Ne, jotka kertoo niin yleensä, mutta ne jotka sitte vaikenee kuin muuri nii eihä ne sittä sitä (lapsen huomiointia) toivokkaa, että niin yleensä se on sellasta, että seuratkaa nyt että että miten sillä täälä menee ja onko kaikki ok mut ei niinku sen kummempaa. (H4)

Mutta useimmiten vanhemmat kyllä kuitenkin toivoo sitä (lapsen huomiointia). (H6)

Kysyessämme, kuinka avoimesti vanhemmat erostaan puhuvat, kaikki vastasivat lähes samalla tavalla. Haastateltavat olivat kohdanneet sellaisia perheitä, jotka kertovat erostaan kaiken yksityiskohtaisesti, mutta myös sellaisia perheitä, jotka kertovat asian vain pääpiirteittäin.

Osa vanhemmista on hyvinkin sellasia että ei ne paljo puhu siitä muuta selittää faktat, että nyt on nämä ja nämä viikot ja menee sinne isälle tai äitille tai muuta. (H3)

Jokku puhuu tosi avoimesti ja kertoo niinku kaikki yksityiskohdatki ja kertoo ja haukkuvat toisiansa ja ja sitte jokku ei kerro ollenkaa ja osa kertoo vaan niinku pääpiirteittäin. (H5)

Mutta kyllä, kuitenkin pääsääntöisesti niinku vanhemmat kertoo sen eron, mutta vasta siinä vaihees, kun se on ihan niinku selekiästi käsillä tai on jo tapahtunut juuri. (H6)

Puolet haastateltavista oli kohdannut perheen, jossa vanhemmat eivät itse kerro päiväkodille erostaan vaan se selviää muulla tavalla. Tämä koettiin haastavaksi tilanteeksi. Ero on näissä tapauksissa tullut ilmi esimerkiksi lapsen käytöksestä tai kuultu muualta. Syyksi puhumattomuuteen todettiin se, että asia on vaikea vanhemmille itselleenkin ja osa saattaa hävetä eroa.

Se on haastavaa ku me ei aina tiedetä, että vanhemmat on eronnu tai että mitä sielä kotona tapahtuu. (H4)

Mutta sitte on näitä, jotka ei välttämättä kerro ollenkaa, niitä hävettää se asia. (H5)

...et mikä täs niinku on, että ku lapsella on jotaki nyt outoa tai tai muuta et sitte selviääki vasta et nyt on erotilanne... kyllä tosiaan se, se tuntuu olevan toisille tosi vaikia paikka, et kyl meillä on muutaman vanhemman kohdalla käyny niin, että että me ollaan ihan muualta saatu selville se, että nyt on erotilanne perhees. (H6)

Kysyimme haluavatko vanhemmat itse päiväkodilta tukea. Muutama haastateltavista oli sitä mieltä, että lapsi on päiväkodissa se tärkein asia, eikä päiväkodin teh-

tävä ole tukea vanhempia heidän omissa asioissaan. Pohdittiin myös sitä, että vanhempien auttamiseen vaadittaisiin perhetyön tutkinto. Vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että vanhempia kuunnellaan ja heidän kanssaan keskustellaan, jos he niin toivovat.

Ei mulla ainakaa oo sillälaila tullu et ois niinku et päiväkotit tukis heitä jossaki heidän, että kyllä se lapsi on niinku tärkein kuitenkin. (H2)

No osa haluaa ja osa ei että kyllä ne nyt sillälaila jollaki asteella sitä tukea haluaa...että ihan muutamia perheitä on sitte sellasia kyllä jotka joita kuunnellaan enemmän ja joille annetaan sitä aikaa et ne saa sitte niistä asioistaan kertoa. (H3)

Meidän pitäis vaan yrittää sitä lasta tukea, se on vaa kerta kaikkiaan näin että ei meillä oikeestaan mitään muuta ku me ei olla perhetyöntekijöitä. (H4)

Osa haastateltavista kertoi, että vastaan on tullut tapauksia, jossa useimmiten äiti haluaisi kertoa avoimesti erosta ja on kaivannut tukea. Näitä tilanteita on kuitenkin hyvin harvassa. Yleensä vanhemmat eivät omista henkilökohtaisista asioistaan puhu.

Omalle kohdalle on sattunu muutama sellanen että että vanhempi, molemmis tapauksis ollu äiti joka on sitte vähä vuolaasti itkeny ja selittäny tän tilanteen ja ollu itte ehkä siinä niinku myös sen avun tarpees. (H3)

Joo ihan muutama on tosiaan ollu sellanen, joka on niinku halunnu ava avautua ja sitä tukia ehkä enemmän sillä lailla hakia... (H6)

Muutama haastateltava toi esille, että vanhemmat eivät halunneet juurikaan tukea omiin asioihinsa, mutta lapseen liittyvissä asioissa apua ja tukea kaivattiin. Esimerkiksi elatukseen tai tapaamisiin liittyvissä asioissa haluttiin tukea, sillä osalla vanhemmista ei ole näistä asioista kovinkaan paljon tietoa. Apua ja neuvoja on kysytty myös siihen, miten toimia lapsen kanssa eron jälkeen. Yksi haastateltava kertoi antaneensa vinkkejä vanhemmille kotiin sekä lainaamalla heille erosta kertovia kirjoja, joita lukea kotona lapsen kanssa.

Kyllä ne jonkun verran sitä kysyy, että mitenkä, mitenkä näitä asioita hoidetaan, että kaikki elatusmaksut ja sitte nämä, mitenkä tota sopimisissa sovitaan tapaamiset ja sitte yleensä vanhemmat ei niistä hirveesti tiedäkään... Oon tarjonnu niitä sitte niitä ihan kirjojakin vanhemmille joskus, että haluaksä lukea sulla on toi erotilanne ja ohjannu sitte tälläki tavalla mitä kotona voi, mitä kotona voi niinku tehdä ja kuinka kotona pitäis niinku käyttäytyä tämmösis. (H5)

...mut ehkä lasta koskevis asiois ne sitte sitä tukia tarvittoo ja siinä kohtaa ne kyllä saattaa kysellä niinku niitä neuvoja, et mitenkä mä lapsen kans toimin tai teen. (H6)

Vanhemmat saattavat odottaa eron sattuessa sellaista apua, jota ei pystytä antamaan. Puolet haastateltavista kertoi kohdanneensa tilanteen, jossa päiväkodilta saatu tuki ei riittänyt. Tällaisissa tapauksissa paras keino auttaa on ohjata avun piiriin.

Vanhemmat saattaa niinku tavallaan odottaa meiltä henkilökunnalta sellasta apua ja tukea siihen (eroon), jota me ei voida niinku sitte tavallaan antaa enää... mutta sitte ohjataan tavallaan niitä vanhempia hakemaan apua muualta. (H3)

Kun vanhempien ero on riitaista, on se vaikea tilanne myös päiväkodin henkilökunnalle. Kysyimme miten työntekijät suhtautuvat riitaisiin eroihin. Yksi vastaajista sanoi, että ei ole kohdannut niin riitaisaa eroa, että olisi pitänyt mitenkään erityisesti miettiä, miten siihen suhtautuu. Tärkeäksi asiaksi nostettiin puolueettomuus. Kummankaan vanhemman puolelle ei saa mennä ja molempia vanhempia täytyy kuunnella.

Että me vaan ollaan kuulolla, kuunnellaan vaan mutta ei sitte kuitenkaan että mentäis nyt kummankaa puolelle eikä mitää semmosta, pitää olla hyvin tasapuolinen. (H2)

Yritetään pysyä mahdollisimman puolueettomana siinä et se kuuntelu on se tärkein sitte meidän työkalu siinä. (H3)

Meillä nyt niin riitaisia oo ollukkaa tässä että että meidän olis pitäny mitenkää sitä erityisesti huomioida. (H4)

Ei niinku päästä niitten tunteitten valtaan, että mä oon ny tuon äitin puolella ku tuo isä teki nii rumasti. (H5)

Päiväkodin on oltava erityisen tarkkana siinä, että molemmat vanhemmat huomioidaan lapseen liittyvissä asioissa. Jos vanhemmilla on yhteishuoltajuus, on esimerkiksi pidettävä huoli, että sähköpostiviestit menevät molemmille vanhemmille. Viestin kulkeutumista toiselle vanhemmalle ei voi laittaa vanhempien vastuulle.

...pyritään siihen, että molempien sähköpostit ja kaikki lasta koskevat asiat jos huoltajuus on molemmille ihan normaalisti niin sitte lähetetään molemmille tasapuolisesti että sellanen tasapuolinen kohtelu vanhempia kohtaan. (H3)

Osa haastateltavista nosti esille, että jos vanhempien ero on oikein riitaista, tärkein asia on tukea lasta päiväkodissa mahdollisimman paljon. Esimeriksi lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtiminen koettiin tärkeäksi. Yksi vastaajista kertoi ottaneensa vanhempien kanssa puheeksi sen, että lapsen takia vanhempien olisi edes jollakin tavalla pystyttävä olemaan sovussa.

Ja voiko ajatella tavallaan mitä riitaisampi ero nii sitä enemmän täytyy niinku huolehtia siitä lapsesta ja sen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta täällä. (H1)

...kuitenkin pyritähän ottamaan niinku puheeksi se, että että tuota että la vanhempien olis hyvä jollakin lailla pystyä, pystyä niinku kommunikoida myös sen lapsen takia... että tuota ehkä sel sellasta niinku ohjetta ollahan annettu sitte jo joskus kun on ollu sellanen hankala hankala kohta, että että tota vanhemmilla on sitä riitaa niin ollut. (H6)

7.4 Eroperheiden huomioimisen ja tukemisen kehittäminen

Halusimme selvittää haastatteluissa myös mahdollisia kehittämisen kohteita. Kysyimme haastateltavilta siitä, että pitäisikö heidän mielestään eroperheiden lapsia tukea enemmän ja jos pitäisi, niin miten. Suurin osa oli sitä mieltä, että lasta voisi tukea enemmän ja yksi oli sitä mieltä, että jos lapsi haluaa asiasta puhua, niin siten hänen kanssaan voidaan asioita pohtia. Puolet haastateltavista mainitsi, että on kuitenkin tärkeää, että päiväkotit olisi paikka, josta lapsi saa turvaa. Osa lisäsi, että tunteiden käsittely ja opettelu voisi olla hyvä menetelmä vanhempien erojen käsittelyyn. Muutama haastateltavista mainitsi, että asioita olisi helpompi käydä läpi lasten kanssa, jos vanhemmat olisivat hieman avanneet tilannetta, että päivä-

kodissakin tiedettäisiin, miten kotona menee. Kävi ilmi, että pienten lasten kanssa on hyvin vaikea käsitellä asioita, joten heidän kanssaan on tärkeintä antaa syyliä ja lisätä turvallisuuden tunnetta. Lasten vertaistuen kehittäminen mainittiin yhdessä haastattelussa kehittämisen kohteeksi.

Mietittiin, että ehkä tuota niin sellaanen joku tunnetaitoryhmä vois olla hyvä ja sellaseen ei nyt oikeestaan mun tietääkseni kellää meistä oo koulutusta, että miten sellasta ryhmää sitte vois viedä eteenpäin, mutta varsinki jos niitä (vanhempien eroja) nyt alkaa tulemaan enemmän ja enemmän, niin sitte vois olla tarpeen... (H3)

...toisaalta se päiväkotiki on semmonen turvallinen paikka, jossa se lapsi toisaalta sais unohtaa hetkeksi aikaa tiedäkö ne arjen, että se varmaan riippuu vähä siitä lapsesta...että sellasta vois niinku kehittääki.. että ne (lapset) oppis niinku puhumaan niinku keskenäänki niistä asioista..mut vähä niinku sellasta vertaistukea...(H5)

...tärkeä asia kumminki olis se vanhempien kans keskustelu niinku siitä asiasta, et millä lailla ne haluaa sitä lasta täälä huomioitavan..ne tuntoo sen lapsensa parhaiten ja ne tietää tiettyjä tapoja ja ja juttuja mitä lapsi käy läpi...(H6)

...mutta välillä se (tukeminen) on haastavaa, ku me ei aina tiedetä että vanhemmat on eronnu tai että mitä sielä kotona tapahtuu...(H4)

Kysyimme haastateltavilta, että pitäisikö heidän mielestään päiväkodilla olla yhteinen toimintamalli eroperheiden lapsien kohtaamiseen ja millainen se malli voisi olla. Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että ei pitäisi olla mitään yhteistä toimintamallia, sillä jokainen ero, perhe ja lapsi ovat erilaisia, mutta yksi heistä totesi, että pitäisi nähdä millainen se malli voisi olla. Haastatteluissa ilmeni, että kasvattajien apuna voisi olla erilaisia välineitä, kysymyksiä ja pohdittavia asioita, mitä lapsen kanssa vanhempien erotilanteessa voisi käydä läpi. Joidenkin haastateltavien mielestä pitäisi olla yhteinen malli, miten vanhempien kanssa asiasta keskustellaan. Yksi haastateltavista taas näkee, että tietynlainen malli on jo olemassa laissakin liittyen yhteishuoltajuuteen ja sen myötä vanhempien kanssa kommunikointiin. Monissa päiväkodeissa oli tapana puhua ja jakaa asioita muiden ryhmien kasvattajien kanssa ja miettiä, miten kussakin tilanteessa tulisi toimia.

Erot ovat hyvin erilaisia, niitä käsitellään perheissä hyvin eri tavoin ja lapset ovat yksilöitä, he kaipaavat eri asioita...Mitään isoa numeroa emme halua tehdä lapsen perhetilanteesta. (H7)

No vois periaattees olla, onhan meillä niitä toimintaohjeita kaikkiin muihinki tilanteisiin...jos mä saisin päättää niin mä pyytäisin ne eroavat vanhemmat tänne keskustelemaan ja sitte pyytäisin niinku kysyä että tota niin miten haluatte että teidän erosta puhutaan lapsen kanssa ku se jokatapauksessa tulee ilmi siis ihan sellanen vanhempien kanssa että miten tuetaan nyt tätä lasta...(H4)

...niinku me meidän työhön esimerkiksi sellaasia välineitä, kysymyksiä ja pohdittavia asioita, mitä lapsen kans voi ehkä niinku ottaa...että lapsi on vähä pulas niitten tunteitten kans, että nythän se on tavallaan vähä meidän varas, että mitä me itte keksitään ja mietitään sille lapselle...se vois olla sille omalle työlle ehkä sellaane helpottava työkalu...(H6)

Meitä kiinnosti myös se, onko kasvattajilla omasta mielestään riittävästi tietoa ja osaamista eroperheiden ja lasten kohtaamiseen ja tukemiseen. Kaikissa päiväkodeissa oltiin sitä mieltä, että tietoa ei ole koskaan liikaa. Monet painottivat sitä, kun tietoa tulee koko ajan lisää, niin olisi hyvä saada sitä myös itselle. Puolet haastateltavista mainitsi, että asiasta olisi hyödyllistä pitää koulutusta henkilökunnalle. Osa oli kuitenkin sitä mieltä, että vaikka lisätieto ei ole pahitteeksi, niin silti tällä hetkellä pystyy toimimaan itsevarmasti eroperheiden kanssa.

...hirveen vähän meitä on kyllä koulutettu tai siitä aiheesta on niinku tarjolla mitään sellasta lisäkoulutusta tai muuta että että kyllä se semmonen asia varmaan on mikä tulee lisääntymään ja mihin vähä tarttis niitä apuja sitte tänne meillekin ja työkaluja lisää... (H3)

...ei koeta niinku avottomuutta niis tilanteis tai näin mut välillä ihan hyvä niinku keskustella kuitenkin ja miettiä asiaa...työyhteisön tuki on kuitenkin et voi vähä.. et mitäs nyt sitte tehdään...(H2)

Kysyimme jo aiemmin haastateltavilta kiireestä, mutta halusimme myös selvittää onko heillä riittävästi aikaa kohdata ja tukea eronneita vanhempia. Yhdessä päiväkodissa oltiin sitä mieltä, että vanhempien tukemiseen ei ole aikaa, osaamista eikä se edes kuulu heidän tehtäviinsä. Toisessa oltiin vähän samalla kannalla, että aikaa ei löytyisi muun päiväkotiarjen keskellä. He ajattelivat, että päiväkodissa pitäisi olla erikseen henkilö vanhempia varten. Useassa päiväkodissa oltiin kuitenkin

sitä mieltä, että aikaa vanhemmille järjestyy. Monet heistä mainitsivat, että hakutilanteissa ei kuitenkaan voi asioista ruveta puhumaan lapsen kuullen, mutta heillä on mahdollisuus varata aika tapaamiseen tai vastaavasti olla sähköpostitse yhteydessä.

...no ei välttämättä oo tarpeeks aikaa, että mä oon monta kertaa sanonukin, et täälä pitäis olla sellane perhesosiaalityöntekijä täälä palveluis, että saisi oikeesti, ois yks henkilö toimistossa, jonka kans ne vanhemmat voi mennä niinku, että sillä olis aikaa neuvoa ja hoitaa näitä tämmösiä asioita...(H5)

...kyllä sitä aikaa niinku järjestyy ja löytyy mut sitte monesti ne tilanteet kun lapsia haetaan niin ne on sellasia ettei siinä voi ruveta puhumaan tälläsistä asioista et sitte toki tarjotaan, et jos haluaa niinku pitää ylimääräsen keskustelun tai tulla juttelemaan tai kertomaan tai sovietaan aika, että voi tulla sitte tavallaan kahden kesken juttelemaan, että ei tarvii jossain tuos eteises kun muita haetaan..(H3)

Lopuksi halusimme vielä tietää, että miten eroperheiden kohtaamista voisi kehittää tai kokevatko työntekijät sen kehittämisen olevan tarpeen. Kaikki olivat sitä mieltä, että kehitettävää löytyy. Muutama päiväkotiki kaipasi yhtenäistä ohjeistusta tilanteiden käsittelyyn. Osa oli sitä, mieltä, että vanhempia pitäisi kannustaa puhumaan tilanteesta, ettei päiväkodissa tarvitsisi arvailla, kenen luona lapsi milloinkin on. Vanhempia olisi hyvä herätellä siihen, että lapsetkin tarvitsevat apua. Lisätietoa eroperheiden kohtaamiseen kaivattiin. Yksi työntekijä suosittelikin kasvatuskumppanuus koulutusta, josta saa eroperheiden kohtaamisen lisäksi neuvoja muihinkin tilanteisiin. Päiväkodin sisällä tulisi olla keskustelua asiasta ja olisi hyvä saada vinkkejä toisilta. Myös koulutuksia asiaan liittyen toivottiin.

Ehkä just joku kaupungin yhtenäinen malli voisi olla hyvä että...jotku toimintaohjeet. Jos nyt saisi oikeen toivoo ja mielellään just joku keskustelu (vanhempien kanssa) vaikka se voisi olla aika piinaavaa mutta toisaalta se tekisi ehkä hyvää...arvailla että missäköhän se (lapsi) nyt on ja mitäköhän se nyt sitte että ketä siellä nyt asuu että jos ensin kuulee että jaa sillä on joku uus nainen ja sitte kuulee että ai sillä on joku lapsi ja sillä lailla niin ja sitte toiseksi ettei oo vielä edes kuullu että ne on eronnu.. Nii sitte vähä on sellanen että no mitä mä nyt sanon tuolle lapselle jos se kysyy multa jotakin. (H4)

...mä ainakin haluaisin kannustaa niitä (vanhempia) puhumaan niistä asioista ja kertomaan henkilökunnalle mikä on niinku tilanne ja ei toki

mitään yksityiskohtia tarvi, mutta jotaki tietopaketteja vois aivan hyvin eronneille...ehkä sellasta herättelyä vanhemmille, että neki tarttee ne lapset siihen apua, ettei niitten tartte sitte aikuisiäs niitä ruveta selvittämään tai nuoruudessa tai sitte omassa parisuhteessa, jossakin koh-
taa ne tulee sitte vastaan. (H5)

...asiasta voisi keskustella henkilökunnan kesken... (H2)

7.5 Tutkimustulosten yhteenveto

Kokosimme keskeisimmät tutkimustuloksemme seuraavaan taulukkoon. Taulukon avulla tutkimustuloksemme ovat selkeästi nähtävillä. Olemme jakaneet siinä tutkimustulokset tutkimuskysymyksittäin.

Taulukko 1. Keskeisimmät tutkimustulokset.

Miten vanhempien ero näkyy päiväkodissa?	Miten eroperhettä tuetaan päiväkodissa?	Miten eroperheiden tukemista voisi kehittää?
Päiväkodeissa yhä useampia eroperheitä.	Lapsen kuunteleminen sekä sylin ja läheisyyden antaminen.	Tukea lasta enemmän esimerkiksi tunteiden käsittely ja opettelu sekä lasten vertaistuen kehittäminen.
Lapsen käyttäytyminen: ärtyneisyys, eroahdistus, levottomuus ja epävarmuus.	Tavallinen arki ja pysyvät rutiinit. Lapsi saa olla oma itsensä.	Lisätiedon saaminen aiheesta esimerkiksi koulutusten avulla.
Fyysiset oireet: väsymys ja kehityksen taantuminen esimerkiksi päiväkastelu.	Positiivisen kuvan ylläpitäminen molemmista vanhemmista.	Yhtenäinen ohjeistus erotilanteen käsittelyyn.
Vanhempien keskinäiset hankaluudet ja kommunikointivaikeudet.	Menetelmät: kirjallisuuden käyttäminen, sadutus, piirtäminen, tunnekasvatus.	Vanhempien kannustaminen avoimuuteen ja herättely lapsen avun tarpeeseen.
Uusperheiden lisääntyminen.	Vanhempien kuuntelu ja keskustelu. Apua ja tukea lapseen liittyvissä asioissa esimerkiksi elatus ja tapaamiset.	
Riitaisat erot: perheiden pahoinvointi, vanhemmat haukkuvat toisiaan, lasta koskeviin palavereihin ei pystytä tulemaan yhdessä.	Puolueettomuus ja tasa-puolisuus molempia vanhempia kohtaan.	
	Ohjaaminen tarvittaessa eteenpäin.	

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella tutkimuksesta saatuja tuloksia suhteessa opinnäytetyön teoriaosuuteen. Johtopäätökset avaamme teorian ja tutkimustulosten vuoropuheluna. Luku rakentuu tutkimuskysymyksittäin.

8.1 Vanhempien eron näkyvyys päiväkodissa

Vanhempien eron kokee vuosittain 30 000 lasta. Lukuun sisältyvät sekä avo- että avioerot. Suomessa lähes joka toinen avioliitto päättyy eroon. Lapsuuden aikana saattaa joutua kokemaan jopa kolmekin erotilannetta, joissa on sopeuduttava elämän muutoksiin. (Mäkijärvi 2014, 9.) Kajala ja Tikkala tutkivat lasten vanhempien avo- ja avioeroja päiväkotien arjessa Seinäjoella vuonna 2011. Kajalan ja Tikkalan (2011, 44–45) mukaan vanhempien erot ovat päiväkodeissa arkipäivää. Heidän tutkimuksestaan selvisi, että vanhempien ero koskettaa monia lapsia ja aikuisia.

Meidän tutkimuksessamme kaikissa haastattelemissamme päiväkodeissa oli eroperheitä. Suurin osa oli sitä mieltä, että eroperheet ovat yleisiä tai yleistymässä. Uusperheet ovat tavallisia useissa päiväkodeissa. Yhdessä päiväkodissa oli asiakkaana myös eronneita uusperheitä. Kahdessa päiväkodissa noin puolet perheistä olivat eroperheitä. Haastateltavien mukaan vanhempien erot näkyivät päiväkodissa lapsen käytöksessä sekä fyysisinä oireina. Lapsen käytöksessä ero saattaa näkyä ärtyneisyytenä, eroahdistuksena, levottomuutena tai epävarmuutena. Fyysisiä oireita ei kehityksen takautumisen sekä väsymyksen lisäksi mainittu. Lapsi saattaa reagoida vanhempien eroon myös myöhemmin.

Kirjallisuudessa on mainittu monia fyysisiä oireita, joita lapsi saattaa kokea vanhempien erotessa. Mannerheimin lastensuojeluliiton internetsivuilla mainitaan fyysisiä oireita, joilla lapsi voi reagoida vanhempien eroon. Näitä voivat olla ruokahalun menetys, painajaiset, kehityksen taantuminen, aggressiiviset leikit, vatsakivut sekä päänsärky. (Vanhempien ero, [viitattu 15.10.2016].) Sinkkosen (2005, 127)

mukaan pojat reagoivat vanhempien eroon tyttöjä useammin aggressiivisuudella ja käytösongelmilla, kun taas tytöt oireilevat ahdistumalla ja masentumalla. Cacciatore ym. (2005, 22) kertoo, että viha hämmennys, suru, häpeä ja hylätyksi tulemisen pelko ovat yleinen reaktio lapsilla vanhempien erotessa. Parkkari (2015) huomauttaa, että erosta johtuvat oireet eivät välttämättä näyttäydy heti eron jälkeen, vaan saattavat ilmetä vasta vuosienkin jälkeen.

Haastateltavat totesivat vanhempien erojen näkyvän lasten lisäksi vanhempien keskinäisinä hankaluuksina ja kommunikointivaikeuksina. Myös riitaiset erot näkyivät päiväkodeissa esimerkiksi perheiden pahoinvointina. Lisäksi riitaisuus ilmeni vanhempien arvostellessaan toisiaan sekä vaikeutena tulla yhdessä lasta koskeviin palavereihin. Teoriaosuudessaamme käsitelimme riitaisen eron vaikutuksia lapsiin. Sinkkonen (2003, 176–177) näkee eron haitallisena asiana lapselle, jos siihen liittyy riitoja. Mikäli vanhemmat eivät pääse toisistaan henkisesti eroon ja jatkavat edelleen valtataistelua, lapsen kokemukset vanhemmistaan ja itsestään saattavat kärsiä.

8.2 Eroperheiden huomioiminen ja tukeminen päiväkodissa

Tavallinen arki ja pysyvät rutiinit olivat usean haastateltavan mielestä suuressa roolissa eroperheiden lapsia tukiessa. Eron myötä lapselle tulee monia muutoksia kotona, joten on tärkeää, että päiväkodissa ei muutoksia tapahdu. Lapsen on annettava olla oma itsensä. Niemelän ja Kääriäisen (2008, 50) mielestä sujuva ja mahdollisimman tavallinen arki suojaavat lasta vanhempien erotessa. Rutiinit auttavat lasta ennakoimaan, mitä tapahtuu ja se lisää lapsen turvallisuuden tunnetta.

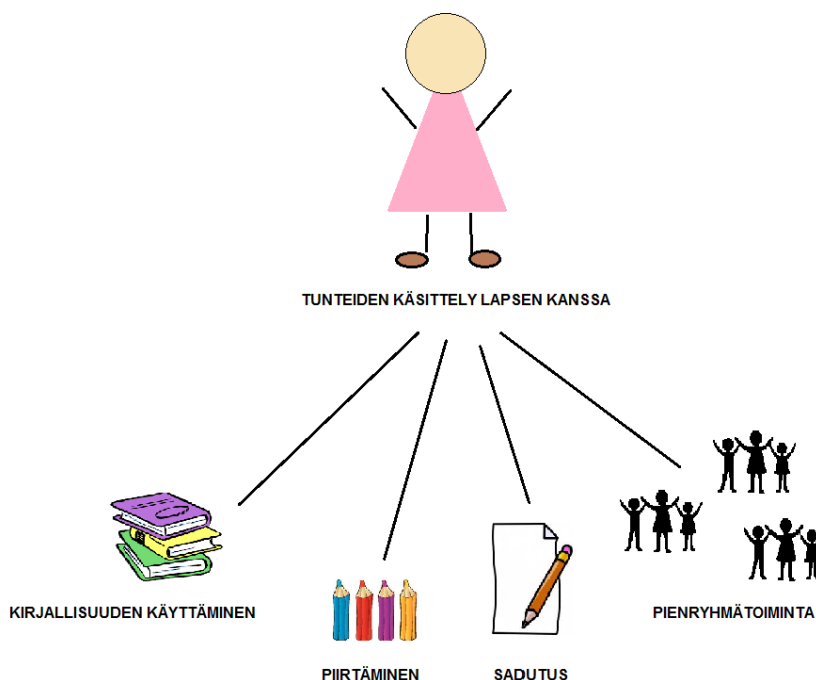
Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kiire vaikuttaa eroperheiden kohtaamiseen. Yksi haastateltavista mainitsi, että pienryhmätoiminnan avulla lapsi pystytään huomioimaan yksilöllisesti eikä kiirettä synny. Virolaisen (2014, 292) mukaan pienryhmätoiminnan avulla voidaan mahdollistaa jokaisen lapsen yksilöllisen kasvun ja kehityksen tukeminen.

Lapsen kuunteleminen sekä sylin ja läheisyyden antaminen mainittiin lähes kaikissa haastatteluissa lasta tukeviksi tekijöiksi. On tärkeää, että molemmista vanhemmista puhutaan arvostavaan sävyyn lapselle. Tällä tavoin ylläpidetään positiivista kuvaa vanhemmista. Parempaa perheelle – hanke, ([viitattu: 15.10.2016]) muistuttaa siitä, että lapsella on oikeus hyvään kokemukseen kummastakin vanhemmasta. Kanninen ja Sigfrids (2012, 107) kehottavat hoitajaa antamaan turvaa ja läheisyyttä, jotta lapsi kokee olonsa turvalliseksi.

Päiväkodeissa erojen käsittelyssä käytettyjä menetelmiä olivat kirjallisuus, sadutus, piirtäminen ja tunnekasvatus. Känkäsen (2015) mukaan taidelähtöisiä menetelmiä voidaan käyttää apuna lasten kanssa tunteiden ilmaisussa. Erilaisten taiteen muotojen avulla lapsi voi ilmaista tunteitaan symbolisen etäisyyden avulla. taiteen muotoja voivat olla teatteri, tanssi, musiikki sekä kuvataide. Häkkä (2014, 206) näkee keskeisenä tekijänä taiteen tekemisen mahdollistamisen lapsille. Taidetta pidetään henkisen kasvun menetelmänä sekä apuna itsensä ymmärtämisessä ja oman paikan löytymisessä.

Päiväkodeissa käytettiin kirjoja, joissa kerrottiin joko erosta tai erilaista perheistä. Arvola ja Mäki (2009, 13–14) kertovat, että satuja voidaan käyttää esimerkiksi kriisien ja menetysten käsittelyssä. Salmelan (2013, 42) tutkimuksen mukaan kirjallisuus, jossa lapsen osattomuus ja viattomuus vanhempien eroon korostuu, lisäävät lapsen hyvinvointia. Karlssonin (2014, 18-19) mukaan myös sadutus on apuna tunteiden ja ajatusten vaihtamisessa. Sen tarkoituksena on muokata ajatukset tarinaksi, joka kirjoitetaan sanasta sanaan ylös.

Haastateltavien mukaan nykyään päiväkodeissa opetellaan tunteita ja sitä mistä ne johtuvat. Hyvien tunnetaitojen avulla on helpompi käsitellä vaikeita asioita. Ojala (2011, 40) kertoo, että yksi tärkeä menetelmä tunteiden käsittelyssä on tunteiden nimeäminen sekä tunnistaminen. Kun lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan hänellä on myös mahdollisuus oppia hallitsemaan niitä. Cacciatoren (2009, 18) mukaan jokaisella on oikeus näyttää tunteensa, olivat ne millaisia tahansa.

Kuvio 1. Tunteiden käsittely lapsen kanssa.

Haastatteluista kävi ilmi, että vanhempia tuetaan kuuntelemalla ja keskustelemalla heidän kanssaan. Näiden lisäksi annetaan apua ja tukea vanhempia askarruttaviin kysymyksiin, joita voivat olla elatus ja tapaamiset. Päiväkodeissa painotettiin kohtaamaan molemmat vanhemmat puolueettomasti ja tasa-arvoisesti. Tarvittaessa heitä tulee ohjata eteenpäin.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan sekä vanhempien välinen suhteen eli kasvatuskumppanuuden tulisi olla vanhemman asiantuntijuutta korostavaa. Tällä tarkoitetaan sitä, että vanhemman näkemys lapsestaan tulisi kuulluksi, vastaanotetuksi, puhutuksi ja jaetuksi vuoropuheluksi yhdessä ammattilaisen kanssa. (Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät 2014.) Ojala (2011, 20–21) korostaa, että vanhempien erotessa päiväkodin on tärkeää huomioida kumpikin vanhempi tasapuolisesti. Lasta koskevat asiat on annettava tiedoksi kummallekin vanhemmalle.

8.3 Eroperheiden tukemisen kehittäminen

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että lasta voisi tukea enemmän esimerkiksi tunteiden käsittelyssä ja opettelussa. Tämän lisäksi yksi haastateltava pohti sitä, että lasten vertaistuen kehittäminen voisi olla hyödyllistä. Teoriaosuudessaamme mainitsimme eroryhmät ja niissä käytetään apuna juuri lasten keskinäistä vertaistukea. Niemelän ja Kääriäisen (2008, 89-92) mukaan eroryhmissä on mahdollisuus toisten kokemusten avulla löytää ratkaisuja omien tunteiden käsittelyyn.

Haastatteluissa ilmeni toive lisätiedon saamiseen esimerkiksi koulutusten avulla. Yksi haastateltava totesi, että työntekijöiden tietoon pitäisi tuoda uusimpia tutkimustuloksia aiheesta ja eroperheiden yleisyyden vuoksi apua sekä työkaluja asioiden eteenpäin viemiseen kaivattaisiin. Monet totesivat, että tietoa tulee jatkuvasti lisää, eikä sitä ole ikinä liikaa. Yhteistä ohjeistusta erotilanteen käsittelyyn kaivattiin myös.

Etsimme millaisia koulutuksia muissa kunnissa järjestetään. Nämä koulutukset ja niiden sisällöt voisivat toimia esimerkkinä siinä, millaisia koulutuksia voisi järjestää myös Seinäjoella. Lahdessa on monia koulutuksia eroperheisiin liittyen niin sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille kuin vanhemmillekin. Lahden ensi- ja turvakotien liitto järjestää marraskuun alussa koulutuksen aiheesta Vanhempien ero lapsen näkökulmasta. Koulutuksen teemoja ovat muun muassa erossa lasta suojaavat tekijät ja miten tukea lasta sekä vanhempien erotilanteessa. (Lahden ensi- ja turvakoti ry, [viitattu 16.10.2016].) Lahden ensi- ja turvakoti ry on julkaissut nettisivuillaan myös tehtäväkirjan lapsille vanhempien erotessa. Kirjassa on tarina ja erilaisia tehtäviä. Vanhemmat voivat itse käyttää kirjaa yhdessä lapsen kanssa kotona tai työntekijä voi kysyä vanhemmilta luvan kirjan käyttämiseen. (Lilli ja Miki, [viitattu 16.10.2016].)

Lahdessa ja Kotkassa järjestetään marraskuussa yhteistyöseminaarit ammattilaisille, joissa annetaan tietoa eron vaikutuksista lapseen sekä vanhempiin. Lisäksi seminaarissa on luento uusperheisiin liittyen. (Yhteistyöseminaarit ammattilaisille, [viitattu 16.10.2016].) Kasvatus ja perheneuvonta ry järjestää vuoden loppupuolella koulutuksen, jonka aiheena on Eron vaikutus lapsen läheisiin – Eroperheet

ja isovanhemmat koulutus. Koulutus on suunnattu sosiaali-, terveys-, kasvatusta ja opetusalan ammattilaisille. Koulutus järjestetään Helsingissä. (Kasper 2016.)

Puolet haastateltavista oli kohdannut tilanteen, jossa vanhemmat eivät itse kertooneet erosta, vaan päiväkodin henkilökunta oli saanut tiedon jostain muuta kautta. Tämä koettiin haastavaksi tilanteeksi ja sen vuoksi päiväkodit kokivat kehittämisen kohteeksi vanhempien kannustamisen avoimuuteen. He kokivat myös tarvetta vanhempien herättelyyn lapsen avun tarpeesta erotilanteessa.

Koskela (2009, 31) painottaa, että vanhempien tulisi kertoa päiväkodille perheessä tapahtuvista muutoksista ajoissa. Kun työntekijät tietävät perheen tilanteen, se auttaa työntekijää asennoitumaan oikealla tavalla sekä ymmärtämään lasta ja perhettä paremmin. Työntekijä ei kuitenkaan saa uudella perheen asioita, vaan vastuu asioiden kertomisesta on vanhemmilla. Vaikeiden asioiden kertominen työntekijälle ei ole perheelle helppoa. Luottamuksellinen suhde vanhempiin helpottaa avoimuutta.

Vahvan kasvatuskumppanuussuhteen saavuttamiseksi on vanhempien ja kasvatustajien välisen viestinnän oltava avointa. Kummaltaikin osapuolelta on myös löydettävä empatiaa. Kasvatuskumppanuuden perustana on oltava ajatus siitä, mikä on lapselle parhaaksi. (Collaborative partnership with families 2012, 1.) Kun vanhempien asiantuntijuus omasta lapsestaan toteutuu vuoropuheluna ammattilaisen kanssa, aikuisten kyky kuulla lasta kehittyy. Kasvatuskumppanuudessa yksi tärkeimmistä asioista on tunnistaa tilanne, jossa lapsi tarvitsee erityisen tuen lisäksi apua ja suojelua. (Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät 2014.)

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on sujunut lähes ongelmitta, sillä olemme osanneet aikatauluttaa työn tekemisen hyvin. Teoriaosuuden ja haastattelut saimme lähes valmiiksi kevään 2016 aikana. Haastateltavien löytäminen tuntui aluksi haastavalta, mutta sekin asia lopulta järjestyi. Kesällä litteroimme haastattelut ja aloitimme tutkimusosuuden kirjoittamista. Syksy on kulunut tutkimusosuuden sekä työn viimeistelyn parissa. Prosessi on ollut hyvin opettavainen. Olemme oppineet prosessimaiseen parityöskentelyyn. Tämän lisäksi olemme oppineet antamaan sekä vastaanottamaan palautetta paremmin. Myös tieteellisen tekstin tuottaminen on molemmilla kehittynyt.

Opinnäytetyön orientoinnissa syntynyt ajatus parin kanssa tehtävästä opinnäytetyöstä on osoittautunut hyväksi valinnaksi. Tiesimme jo etukäteen, että meillä on hyvin samanlainen tyyli kirjoittaa ja aikatauluttaa omaa tekemistämme. Opinnäytetyöprosessin aikana parista on ollut suuri hyöty. Olemme tarkistaneet toistemme kirjoittamia tekstejä sekä jakaneet ideoita. Parista on ollut apua myös hetkinä, kun itsestä on tuntunut, ettei työ etene. Ainut haaste on ollut yhteisen ajan löytyminen.

Peilaamme opinnäytetyötämme sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin. Kompetenssit on jaettu kuuteen eri osaamisalueeseen, jotka ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016.)

Mielestämme eettinen osaaminen on korostunut tässä prosessissa erityisesti haastatteluissa, litteroidessa ja tulososiota tehdessä. On pitänyt olla tarkkana, että haastateltavat eivät ole tunnistettavissa. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen korostuu lapsen aseman huomioimisessa vanhempien erotessa. Allekirjoitamme tutkimuksessamme ilmenneen asian, että myös lapsi tarvitsee tukea. Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen näkyy opinnäytetyössämme

kompetensseista eniten. Olemme suunnitelleet ja toteuttaneet tutkimuksen, tavoitellen eroperheiden huomioimisen ja tukemisen kehittämistä. Itsensä johtaminen, tiimityöskentely sekä työn laadun, tulosten ja vaikutusten arviointi ovat olleet keskeisessä osassa tutkimusta tehdessä. Nämä kuuluvat työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamiseen. Asiakastyöosaaminen näkyy opinnäytetyössämme erilaisten menetelmien kautta, joita käsittelemme teoriaosassamme. Asiakastyön menetelmät tulivat esille myös haastatteluissa. Päiväkoti on tutkimuksessamme keskeisessä osassa ja sitä myötä palvelujärjestelmäosaaminen on osa opinnäytetyötämme.

Opinnäytetyössämme on sekä tuloksissa että teoriaosuudessa löydettävissä monia erilaisia menetelmiä sekä ajatusta herättäviä näkökulmia. Toivomme, että varhaiskasvatuksen henkilökunta hyötyisi tutkimuksestamme. Työntekijöiden haastatteluista ilmeni monia kehittämiskohteita, joita Seinäjoen varhaiskasvatus voi halutessaan hyödyntää. Uskomme, että työssämme on hyödyllistä tietoa myös eroperheiden vanhemmille.

Tutkimustamme voisi jatkaa havainnoimalla eroperheiden lapsia päiväkodissa. Tämän lisäksi erilaisten menetelmien toimivuutta voisi kokeilla. Muutamat haastateltavat toivoivat yhteisiä toimintatapoja eroperheiden kohtaamiseen, joten tätä ajatusta voisi hyödyntää jatkotutkimuksessa. Asiaa voisi tarkastella myös perheiden näkökulmasta.

Tutkimuksemme eteni lähes suunnitelmien mukaisesti. Haastateltavia saimme vähemmän, mitä olimme aiemmin ajatelleet ja tutkimuskysymykset tarkentuivat työn edetessä. Muuten pysyimme alkuperäisessä suunnitelmassamme. Jos aloitaisimme opinnäytetyöprosessimme alusta, voisimme esimerkiksi hankkia haastateltavia päiväkoteja myös Seinäjoen ulkopuolelta. Näin saisimme tietoa useammasta näkökulmasta. Jälkeenpäin ajateltuna teoriaosuutta ei olisi kannattanut kirjoittaa niin pitkälle ennen haastatteluja, koska haastattelujen myötä tuli paljon täydennettävää. Näistä asioista huolimatta tavoitteemme tutkimustulosten suhteen täyttyivät. Saimme työn ajoissa valmiiksi ja näin aikaa jäi myös viimeistelyyn. Olemme erittäin tyytyväisiä lopputulokseen.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 73–87.
- Aaltonen, A-K., Haapasalo, E., Hukkanen, A., Karlsson, M-L., Kyllönen, P., Miettinen, R., Myllykangas, T., Naapi, M., Nousiainen, T., Pankakoski, J., Rintala-Jaalivaara, K., Salo-Pankakoski, H. & Spring-Reiman, P. 2007. Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. [Verkköjulkaisu]. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2007. [Viitattu 16.10.2016]. Saatavana: <http://intra.seamk.fi/loader.aspx?id=723edfa7-e552-442a-a8a3-b0fb98846649>
- Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta: taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälaineet. Helsinki: Akatiimi.
- Arvola, P. & Mäki, S. 2009. Satu kantaa lasta: opas lasten ja nuorten kirjallisuute-rapiaan 1. Porvoo: Bookwell Oy.
- Avoliittolaki. Ei päiväystä. Avioliiton purkaminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.2.2016]. Saatavana: <http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/avioliittolaki/avioliitonpurkaminen.html>
- Avomaa, P. 2008. Eroajan ABC. Hämeenlinna: Karisto.
- Blair, L. 2012. Esikoinen, keskimäinen vai kuopus. Suomentaja Maikki Soro. Porvoo: Bookwell Oy.
- Bowlby, J. 1973. Attachment and Loss. Iso-Britannia: Penguin Books.
- Cacciatore, R. 2009. Tunteita on. Teoksessa: V. Hurme & M. Lehtikangas (toim.) Kapinakirja: aggressiokasvattajan käsikirja- koululaisesta aikuiseksi. Helsinki: Vammalan Kirjapaino, 14-27.
- Cacciatore, R., Heinonen, S., Juvakka, E. & Reinholm, M. 2005. Eropohdintoja pikkulapsivaiheessa. Helsinki: Väestöliitto.
- Castren, A-M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen?: eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Hakapaino.
- Chrenkova, M. 2012. Children of divorce in the Czech Republic. Teoksessa: A. Kääriäinen, J. Hämäläinen & P. Pölkki (toim.) Challenges of divorce, interventions and children. Hämeenlinna: Karisto, 46 -67.
- Collaborative partnerships with families. 2012. Collaborative partnerships with families: what are the characteristics of a collaborative partnership with families. [Verkkolehtiartikkeli]. NQS e- Newsletter (35), 1-5. [Viitattu 7.5.2016]. Saatavana: http://www.earlychildhoodaustralia.org.au/nqsplp/wp-content/uploads/2012/05/NQS_PLP_E-Newsletter_No35.pdf

- Dolto, F. 2005. Kun vanhemmat eroavat. Tallinna: AS Pakett.
- Eco, U. 1989. Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään? Tampere: Vastapaino.
- Edvall, L. 2001. Eron pelisäännöt: näkökulmia avioeroon. Hämeenlinna: Karisto.
- Eroon ei haeta apua riittävästi. 2014. [Verkkosivu]. Ensi- ja turvakotien liitto. [Viitattu 7.5.2016]. Saatavana: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/tiedotteet/?x1564214=4524157>
- Etelä- Karjan kehittämissyhdystys ry. 2014. Eväitä eron jälkeiseen vanhemmuuteen –hanke. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 7.5.2016]. Saatavana: http://ensijaturvakotienliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/148730d3e97345cc22aad09bb7381010/1462609651/application/pdf/4429616/Esite_eeva.pdf
- Fisher, B. 2007. Jälleenrakennus. Suomentajat Kari Kiiänmaa & Netta Berglöf. 4. uud. p. Jyväskylä: Kehityksen avaimet.
- Forss, A. & Säkkinen, S. 2014. Lapsen elatus ja huolto 2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. [Viitattu 18.3.2016]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126139/Tr11_15.pdf?sequence=4
- Forssen, K., Haataja, A. & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Vammalan Kirjapaino.
- Haataja, A. 2009. Kuka on yksinhuoltaja?: yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa: K. Forssen, A. Haataja & M. Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Vammalan Kirjapaino, 46- 62.
- Hakaniemi, K. 2016. Kaksi kotia: 17 tarinaa elämästä vanhempien eron jälkeen. Tuusula: Reuna Oy.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2014. Leikin käsikirja. 2.p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hemminki, A. 2010. Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä: suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. [Verkkajulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. [Viitattu 24.7.2016]. Saatavana: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41126/978-951-39-5156-6_2010.pdf?sequence=1
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uud. p. Helsinki: Tammi.

- Häkkä, A. 2014. Taide- ja kulttuurikasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: A. Häkkä, H. Kuokkanen & A. Virolainen (toim.) Lapsen parhaaksi: lähihoitaja varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Edita, 203-246.
- Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteesta. [Verkkojulkaisu]. Duodecim. [Viitattu 16.10.2016]. Saatavana: http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=Article_WAR_DL6_Article_portlet&p_p_action=1&p_p_state=maximized&viewType=viewArticle&tunnus=duo98659
- Jovelin, E. 2012. Children deal with parental divorce: what are the consequences? Teoksessa: A. Kääriäinen, J. Hämäläinen & P. Pölkki (toim.) Challenges of divorce, interventions and children. Hämeenlinna: Karisto, 34–45.
- Juusola, M. 2008. Kahden kodin kansalainen: ohjelmisto eroperheiden lasten ja varhaisnuorten ryhmille. Helsinki: Lasten Keskus.
- Kajala, E. & Tikkala, M. 2011. Lasten vanhempien avo- ja avioerot päiväkotien arjessa. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialanyksikkö, sosionomin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu: 23.10.2016]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34305/Kalaja_Essi.pdf?sequence=1
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino.
- Kangasmäki, M. & Niskala, J. 2014. ”Väsynyt, mutta onnellinen”: alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajaäitien kokemuksia vanhemmuudesta ja arjesta. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, sosionomin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 18.3.2016]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81395/Niskala_Johanna.pdf?sequence=1
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut: turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kasper. 2016. Eron vaikutus lapsen lähisuhteisiin – Eroperheet ja isovanhemmat. [Verkkosivu]. [Viitattu 16.10.2016]. Saatavana: <http://www.suomenkasper.fi/ajankohtaista/638/>
- Karlsson, L. 2014. Sadutus: avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä :PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen. 26.8.2010. Yle uutiset: Erolapsen parasta asua vain yhdessä kodissa. [Viitattu 10.5.2016]. Saatavana: http://yle.fi/uutiset/psykologian_professori_erolapsen_parasta_asua_vain_yhdessa_kodissa/5621729

- Kiianmaa, K. 2008. Hyvä ero: uusi elämä. Helsinki: Multikustannus.
- Kiintymyssuhdeteoria. Ei päiväystä. [Verkkajulkaisu]. Psychenet. [Viitattu 5.4.2016]. Saatavana: <https://psychenet.wordpress.com/mielen-tutkimus-ja-hoito/kiintymyssuhdeteoria/>
- Kinnunen, S. 2010. Kun tiet eroavat: elämää avioeron jälkeen. Kauniainen: Perus-sanoma Oy.
- Koskela, R. 2009. Ero lapsiperheessä: miten tukea lasta ja vanhempia. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.
- Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppa-tieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Kuokkanen, H. 2014. Kasvatus ja varhaiskasvatus. Teoksessa: A. Häkkä, H. Kuokkanen & A.Virolainen (toim.) Lapsen parhaaksi: lähihoitaja varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Edita, 9-83.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka : aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Känkänen, P. 2015. Taidelähtöiset menetelmät. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terve-yden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 17.10.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/menetelmat/taidelahtoiset-menetelmat>
- Kääriäinen, A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Libris Oy.
- L 19.1.1973/36. Varhaiskasvatuslaki.
- Lahden ensi- ja turvakoti ry. Ei päiväystä. Vanhempien ero lapsen näkökulmasta. [Verkkosivu]. [Viitattu 16.10. 2016]. Saatavana: <http://www.lahdenensijaturvakoti.fi/pdf/koulutus8112016.pdf>
- Lapsen asema avio- tai avoerossa. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Väestöliitto. [Viitattu 28.2.2016]. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/lapsen_asema/
- Lehmusvaara, L. & Torppa, T. 1996. Erossa ja elossa. Helsinki: Kansan sivistys-työn liitto.
- Lehtonen, M. & Niemelä, S. 2007. Esipuhe. Teoksessa: H. Ylönen (toim.) Satulai-van matkassa: sadut lapsen apuna vanhempien erotessa. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry, 5.
- Liikka, J. 2001. Tee se itse – uusperhe. Jyväskylä: Gummerus.

- Liitetaulukko 2. 2005. [Verkkosivu]. Tilastokeskus. [Viitattu 5.2.2016]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_002_fi.html
- Lilli ja Miki: uusi polku. Ei päiväystä. Ensi- ja turvakotien liitto. [E-julkaisu]. [Viitattu 16.10.2016]. Saatavana: http://www.e-julkaisu.fi/lahden_ensi_ja_turvakoti/lilli_ja_miki/
- Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. [Viitattu 5.4.2016]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf?sequence=1>
- Litmala, M. 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: Wsoy.
- Mahkonen, S. 2005. Vanhempien pitää sopia lapsen asioista. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja oy, 149-154.
- Makkonen, M. 2005. Avio- ja avoero pähkinänkuoressa: käytännön tietoa avio- tai avoeroa suunniteleville. Helsinki: Art House.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Ei päiväystä. Leikin merkitys lapselle. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 14.5.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. 3. p. Helsinki: Pedatieto.
- Mikä ihmeen yhteishuolto. [Verkkosivu]. Yhden vanhemman perheiden liitto ry. [Viitattu 2.3.2016]. Saatavana: <http://www.yvpl.fi/tukitoiminta/usein-kysytyt-kysymykset/yhteishuolto-yksinhuolto-mitae-ne-tarchoittavat/>
- Miles, M. & Huberman, A. 1994. Quolitative data analysis. 2. p. California: Sage.
- Muuraiskangas, J. 2013. Kokonainen: elämä eron jälkeen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset: miten tuen lasta vanhempien erotessa. Jyväskylä: Docendo.
- Mänttari, A-K. 2013. Aina yksin lasten kanssa. [Verkkosivu]. Helsingin sanomat. [Viitattu 16.10.2016]. Saatavana: <http://www.hs.fi/elama/a1377665871162>
- Määttä, K. 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Niemelä, S. & Kääriäinen, A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat: miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Hakapaino.

- Oikeudet iän mukaan. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 20.10.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/nuortennetti/koulu_ja_tyo/oikeudet-ja-velvollisuudet/oikeudet-ian-mukaan/
- Ojala, N. 2011. Avioerolasten asialla: lasten vertaistukiryhmä päiväkodissa. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosiaali alan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 7.5.2016]. Saatavana: <http://www.theseus.fi/handle/10024/39657>
- Owusu-Bembah, K. 2007. Children and separation: socio-genealogical connectedness perspective. Lontoo: Routledge.
- Parempaa perheelle –hanke. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. 10 teesiä parempaan eroon. [Viitattu 15.10.2016]. Saatavana: http://www.epshp.fi/kersanet/vanhemmuus/pulmat_ja_kriisit/avio-ja_avoero/parempi_ero_lapselle
- Parkkari, J. 2015. [Verkkosivu]. Lapsi ei unohda vanhempiensa eroa. [Viitattu 4.3.2016]. Yle. Saatavana: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/09/25/lapsi-ei-unohda-vanhempiensa-eroa>
- Perhe. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Tilastokeskus. [Viitattu 28.1.2016]. Saatavana: <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>
- Perheasiainsovittelu. Ei päiväystä. Lapsen aseman järjestäminen erotilanteessa. [Verkkosivu]. [Viitattu 29.2.2016]. Saatavana: <http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/perheasioidensovittelu/tarkeintaonajatellalapsia.html>
- Pettilä, U. & Yli-Marttila, L. 1999. Eron vaiheet: kirja eroaville ja eroavien auttajille. Smedjebacken: Fälth & Hässler.
- Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi: selviytymisen tukeminen. 3.uud. p. Helsinki: Kirjapaja.
- Poikonen P. & Lehtipää, R. 2009. Päivähoidon ja kodin jaettu kasvatustehtävä: kasvatuskumppanuus perheen voimavarana. Teoksessa: A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti: Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Puusa, A. 2011. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti (toim.), Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 73–87.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2011. Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO.
- Raittila, K & Sutinen, P. 2008. Huonetta vai sukua: elämää uusperheessä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

- Rauhala, I. 2014. Eron keskellä. Helsinki: Otava.
- Ritala – Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe?: tulkintoja lasten uusperhesuh- teista. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattaja- na. Teoksessa: I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveiden ja hy- vinvoinnin laitos.
- Rusanen, E., 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.
- Salmela, A. 2013. Vanhempien ero ja lapsen hyvinvointi päiväkodissa. [Verkkojul- kaisu.] Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 26.10.2016]. Saatavana: http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/66836/Salmela_Annika.pdf?sequence=1
- Salminen E. & Tynnen K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa: omahoitajuus pe- dagogisena työmenetelmänä. Helsinki: Pedatieto Oy.
- Sinkkonen, J. 2003. Isä ja lapset avioeron jälkeen. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Mies ja ero. Helsinki: Kirjapaja, 174-183.
- Sinkkonen, J. 2005. Lasten reaktiot vanhempien eroon. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja, 125–137.
- Sinkkonen, J. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsin- ki: WSOY.
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. 2016. Saatavana: https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&u act=8&ved=0ahUKEwiHpfSj6p7QAhWEDyWkHetbA4EQFggBMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.diak.fi%2Fopiskelu%2Fharjoittelu%2FDocuments%2FSosiono mi_kompetenssit_2016.pdf&usq=AFQjCNF2gW8CfXKLZ5zLdlkAYgCiGPPQgGQ &bvm=bv.138169073,d.bGg
- Stolbow, M. 2014. Erosta eteenpäin. Helsinki: WSOY.
- Suomalaisen eroseminaarin vetäjät. 2014. Etiikka ja käytänteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: LiberaMente. [Viitattu 5.9.2016]. Saatavana: <http://suomalaineneroseminaari.fi/etiikka-ja-kaytanteet>
- Suomen mielenterveysseura ry. 2009. Traumaattisen kriisin vaiheet. [Verkkoartik- keli]. [Viitattu 29.2.2016]. Saatavana: https://www.tukinet.net/aineisto/aineisto_tiedot.tpl?id=621
- Sussman, R. 2012. Erokirja: naisen opas erosta toipumiseen. Helsinki: Otava.

- Taguma, M., Litjens, I. & Makowiecki, K. 2012. Quality Matters in Early Childhood Education and Care Finland. [Verkkójulkaisu]. Oecd. [Viitattu 23.4.2016]. Saatavana: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED530922.pdf>
- Taskinen, S. 2005. Lasten tukeminen erotilanteessa. Teoksessa: P. Lipponen & P. Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja, 138–149.
- Tietoa uusperheen kehitysvaiheista. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Suomen Uusperheiden Liitto ry. [Viitattu 12.2.2016]. Saatavana: <http://supli.fi/tietoa-uusperheen-kehitysvaiheista/>
- Tilastokeskus. 21.4.2015. Solmittujen avioliittojen määrän lasku loiveni. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.2.2016]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/ssaaty/2014/ssaaty_2014_2015-04-21_tie_001_fi.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Uusperheen elämää. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 10.2.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/uusperheen_elamaa/
- Valjakka, E. 2002. Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa: M. Litmala (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY, 35-109.
- Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Stakes. [Viitattu 23.4.2016]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Vanhemman opas: tietoa ja tukea lapsiperheen eroon. 2013. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Vanhempien ero. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 15.10.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/vanhempien_ero/
- Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät. 2014. Kasvatuskumppanuus. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 7.5.2016]. Saatavana: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/kasvatuskumppanuus

- Varhaiskasvatuspalvelut. Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 7.9.2016]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/varhaiskasvatusjakoulutus/varhaiskasvatuspalvelut.html>
- Varmavuori, M. 2012. Vuoroasuminen jakaa asiantuntijoiden mielipiteet. Helsingin uutiset. [Viitattu 5.4.2016]. Saatavana: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/147432-vuoroasuminen-jakaa-asiantuntijoiden-mielipiteet>
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Tammer-paino.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virolainen, A. 2014. Varhaiskasvatus arjen toimintana & Varhaiskasvatus työympäristönä. Teoksessa: A. Häkkä, H. Kuokkanen & A. Virolainen (toim.) Lapsen parhaaksi: lähihoitaja varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Edita, 125-202 & 279-296
- Warshak, R. 2012. Eromyrkky: kuinka suojella lasta avioerotilanteessa. Suomentaja Ari Ahola. Helsinki: Gummerus.
- Ylönen, H. 2007. Kirjan käyttäjälle. Teoksessa: H. Ylönen (toim.) Satulaivan matkassa: sadut lapsen apuna vanhempien erotessa. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry, 7-9.
- Yhteishuolto ja yksinhuolto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Väestöliitto. [Viitattu 18.2.2016]. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/yhteishuolto/.
- Yhteistyöseminaarit ammattilaisille. Ei päiväystä. Ensi- ja turvakotien liitto. [Verkkosivu]. [Viitattu 16.10.2016]. Saatavana: <https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/tyomuodot/neuvokeskus2/ammattilaisille/yhteistyöseminaarit-ammattilaisi/>

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Haastattelurunko

LIITE 1 Tutkimuslupa

PÄÄTÖS / varhaiskasvatusjohtaja

Päivämäärä 01.02.2016 Pykälä 25/2016

Asia	Tutkimuslupa / Neste Tiina ja Ämmälä Janniina Tiina Neste ja Janniina Ämmälä opiskelevat Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Tutkimuksen aiheena on lapsen tukeminen avio- / avioerotilanteissa päiväkodissa. Tarkoituksena on selvittää, miten vanhempien eroja käsitellään lasten kanssa päiväkodeissa ja miten perheitä ja etenkin lapsia tuetaan erotilanteissa. Lisäksi selvitetään, onko päiväkodeilla jonkinlaisia menetelmiä tai yhdessä sovittuja toimintatapoja eroperheen tukemiseen sekä mitkä menetelmät on koettu toimiviksi ja hyväiksi. Tutkimuksen aineisto kerätään haastattelemalla [REDACTED] päiväkotien henkilökuntaa.		
Päätös	Päätän myöntää tutkimusluvan edellyttäen, että: <ul style="list-style-type: none"> - tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista - tutkimuksessa saatujen tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta - tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät saa olla tunnistettavissa - yksi kappale valmiista tutkimuksesta luovutetaan maksutta varhaiskasvatukselle - tutkijat antavat luvan julkaista tutkimuksensa sähköisessä muodossa Seinäjoen kaupungin kotisivuilla - tutkijat sitoutuvat esittelemään tutkimuksensa - myönnetystä tutkimusluvasta huolimatta päiväkodinjohtajat päättävät itsenäisesti, onko heillä mahdollisuus osallistua tutkimukseen 		
Allekirjoitus	Aija-Marita Näsänen, varhaiskasvatusjohtaja, p. 06 416 2151, aija-marita.nasanen@seinajoki.fi		
Oikaisu-vaatimusoheje	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunta, Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.		
Julkisesti nähtävänä	Varhaiskasvatustoimisto 8.2.2016		
Tiedoksianto	Kenelle Tiina Neste, Janniina Ämmälä, aluejohtajat, Maija Harjunpää	Päivämäärä 2.2.2016	
	Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan	☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä	☐ Lähetetty sisäisessä postissa
	☐ Luovutettu	Vastaanottajan allekirjoitus	
	☒ Lähetetty sähköpostissa		
	Tarja Siik, toimistos sihteeri		

LIITE 2 Haastattelurunko

Eroperheen kohtaaminen ja tukeminen päiväkodissa

Haastateltavan tausta

Mikä on ammattinimikkeesi?

Kuinka kauan olet työskennellyt päiväkodissa?

Vanhempien eron näkyvyys päiväkodissa

1. Kuinka paljon eroperheiden lapsia päiväkodissanne on?
2. Näkyykö päiväkodissanne eroperheiden yleisyys?
3. Miten se näkyy?

Lapsien tukeminen

4. Huomioidaanko ja tuetaanko eroperheiden lapsia päiväkodissanne?
5. Jos huomioidaan, niin miten? (mitä menetelmiä tässä käytetään)
6. Jos ei huomioida, niin onko päiväkodissa ilmennyt tarvetta sen huomioimiselle?
7. Koetteko, että eroperheen lapsia tulisi tukea enemmän? Miten?
8. Pitäisikö teidän mielestänne päiväkodilla olla yhtenäinen toimintamalli eroperheiden lasten kohtaamiseen? Millainen malli voisi olla?
9. Vaikuttaako kiire eroperheiden lasten huomioimiseen ja tukemiseen?

Kasvatuskumppanuus

10. Toivovatko vanhemmat sitä, että lapsi huomioidaan erotilanteessa?
11. Kuinka avoimesti vanhemmat puhuvat erosta?
12. Näkyvätkö riittaisat erot päiväkodissa? Miten?
13. Miten päiväkodin työntekijät suhtautuvat niihin?
14. Haluavatko vanhemmat päiväkodilta tukea?

Työntekijät

15. Koetteko, että teillä on riittävästi tietoa ja osaamista eroperheiden ja lasten kohtaamiseen ja tukemiseen?
16. Onko päiväkodissa riittävästi aikaa kohdata ja tukea eronneita vanhempia?
17. Miten eroperheiden kohtaamista voisi kehittää? Tai koetteko sen kehittämisen olevan tarpeen?